

T A R İ H
VESİKALARI

Sayı : 6

Nisan 1942

Cilt: I

SADRAZAM KEMANKEŞ KARA MUSTAFA PAŞA LÂYİHASI

Tarih vesikaları dergisinin bu sayısı ile umumî istifadeye arzedilen aşağıdaki vesikanın aklı, İstanbul'da Nurosmaniye kütüphanesinin 4950 numarasında kayıtlı bir mecmuayı teşkil eden beş risaleden ilkidir¹. ve mecmuanın 1-29 uncu varaklarına yazılmış bulunmaktadır. Sonunda 29 uncu varakin b yüziyle 30 ve 31 inci varaklarda veziri azamların bazı ufak meşruhatları ihtiva eden bir listesi ile 32-34 ncü varaklarda da yeniçeri cemaat (orta) ve bölüklerinin çadırlarına ait nişanları gösteren ikinci bir liste vardır. Risalenin hangi tarihte yazıldığı ve hangi tarihte ve kimin tarafından istinsah edilmiş olduğu hakkında bir kayıt mevcut değildir. Yalnız sonuna eklenmiş olan sadırâzamlar listesindeki sonuncu ismi teşkil eden Yusuf Paşa'nın² 1712 yılında Rodos'a nefyolunmak suretiyle bu vazifeden ayrıldığı hatırlanacak olursa, bu nüshanın, lâyihanın yazıldığı 1639 tarihinden, en çok 72 yıl sonra istinsah edilmiş olduğunu kabul etmek lâzımgelir. «Kara Mustafa Paşanın sultan İbrahim'e yazdığı kanundur» başlığını taşıyan bu risalenin muhteviyatı, herhangi bir tasnif ve tertibe tabi tutulmaksızın zamanın hükümdarına hitaben yazılmış, türlü devlet işleri ve meseleleriyle teşkilâtı hakkında uzun ve kısa bir takım maruzattan ibarettir. Bu maruzatın serlevhasında kaydedilmiş olduğu gibi, 1639 da 24 yaşında aklî müvzenesi zayıf bir genç olarak Osmanlı tahtına geçen İbrahim I. e hitap etmekte olduğunu metninden yapılan istidlaller de teyit etmektedir³.

¹] 13. 8×20 boyunda 120 varaktan müteşekkil, ebru kâğıt kaplı ve miklebli âdi bir cilt içinde bulunan bu mecmuanın 35-56 inci varaklarında arapça *Hizb-ül-bahîr* şerhi, 66-89 varaklarında yine arapça âdab ve munazaraya dair bir eser ve 90-94 üncü varaklarında namaz hakkında arapça bir risale ve 95-120 ncü varaklarında da Türkçe *Hilye-i Celile-i Nebvî* namında bir eser vardır. Başında Osman III. ün tuğralı vakıf mührü vardır.

²] Yusuf Paşa — Ahmet III. devrinde 1711 de Baltacı Mehmet Paşa'nın ikinci def'a sedarettten azlındın sonra Yeniçeri Ağahğından Sadrîâzamlığa getirilen ve 1712 de azledilerek Rodos'a nefyolunan ve bir yıl sonra katlettilen zat. (*Sicill-i Osmani* IV. s. 661)

³] Neşrolunan metin s. 7 de. Sadrîâzamn kendinden, ismini zikretmeksizin, bahsettikten sonra isimlerini saydığı kubbe vezirlerinden Eyüp Paşa, İbrahimin yalnız ilk yılında (M. 1639 - H.1049) bu vazifede bulunmuş zatlardan biri olduğu gibi (*S. O. I.* 449) Sürücü (celeb) Ahmed Paşa da (*S. O. I.* 215) yine aynı yıldâ kubbe vezirliğinde bulunmuş olanlardandır. Yine aynı metnin s. 4 ünde Budin valisi olarak tanıtılan Musa Paşa'nın (1636 - 1639) ve Bosna valisi olarak gösterilen Şahin Paşa'nın (1639 - 1640) ve Bağdat valisi olarak bahsedilen Derviş Mehmed Paşa'nın (1639 - 1642) yılları arasında bu vazifelerde buldukları malûmdur.

(*Manuel de Genealogie et de Chronologie pour l'histoire de l'Islam.* E. de Zambaur s. 159, 171, 172)

1635 de Revan seferine Yeniçeri Ağası, 1637 de Bağdat seferine Kapudan-ı Derya ve Sadaret Kaymakamı sıfatiyle iştirâk eden ve Bağdat'da Tayyar Mehmet Paşanın şehadeti üzerine sadarete geçirilen ve Murad IV. ün takdir ve teveccühünü kazanmış bulunan zeki, dürüst fakat ümmi bir vezir olan ve İbrahim I. in saltanatında da beş yılı doldurarak (25.XII.1638 — 10.11.1643) Atabek-i devlet sıfatiyle ve oldukça geniş bir istiklâlle sadaret mevkiini muhafaza eden Kemankuş Kara Mustafa Paşanın bu risale ile, Osmanlı tahtına oturan acemi ve iradê hastası olan genç padişaha hem bilmediği devlet teşkilâtını ve ricalini tanıtmak, hem devletin idarî, askerî, malî her türlü işlerini, hatta sarayın iç nizamını ve geleneklerini öğretmek ve bu vesile ile de ıslahını lüzumlu gördüğü bazı hususlarla alınmasını zarurî bulduğu bir kısım tedbirleri anlatmak gayesini güttüğü ve bunu mahremlerinden birine dikte ettirmek suretiyle yazdırdığı tahmin olunabilir.

Kara Mustafa Paşa'nın biyografisi hakkında elde edilebilen mahdut malûmattan⁴, muasırı Kâtip Çelebi'nin anlattıkları⁵ bu zatın dürüst ve çalışkan bir idare şefi olduğunu, Yeniçeri Ağası iken ocağın bozulan disiplinini yerine getirmek, Kapudan Paşa olduğu zaman tersanedeki bozuklukları ve israfları önlemek için gayret sarfedip muvaffakiyetler elde ettiğini, Sadriâzam olduktan sonra da yeniçeri ve sipahi ocaklarında tensikat yapmak, bozulan sikke ayarını düzeltmek, bütçede tevazün temin etmek, devlet tediyatını intizama sokmak, vilâyetlerde tahrir yaptırmak gibi esaslî ıslâhat hareketlerine girişmiş bulunduğunu ve manasız müdahalelerle hükûmet işlerinin aksamasına sebeb olan padişaha bükülmez iradesiyle icabında sert dersler verecek kadar da cesur ve dürüst olduğunu, fakat bütün bu hizmet ve meziyetlerine rağmen nihayet padişah cellâdının kemendine sokak ortasında boynunu teslim zorunda kaldığını göstermektedir. Okuyup yazma bilmenin bir vezir için şart olduğunu ve bu noksanı dolayısıyla padişahla vezir arasındaki esrara bir başkasının vakıf olmasından müteessir bulunduğunu mütevazıane itiraf eden bu zatın neşredilen lâyihasında çok samimî, fakat basit bir üslûpla, gayet açık bir şekilde o devrin bütün askerî, idarî, malî teşkilât ve meseleleri toplu bir surette gözden geçirilmektedir.

⁴] *Kamus-ül-Âlâm*, c. V. s. 3647-48

Sicill-i Osmani, c. IV. s. 390

Hadikat-ül-Vüzerâ, s. 81-84

Cedvel-i Kapudannan-ı Derya s. 50-51

⁵] *Fezleke* - Kâtip Çelebi c. II, s. 232, 284.

Bu risale, Ali Kemalî Aksüt tarafından bahis başlıkları ilâve edilmek suretiyle ve Fatih Millet kütüphanesinin 474 sayısında kayıtlı yazma⁶ nüshadan istifade olunarak 1939 da neşredilen ve Koçi Beye izafe edilen ikinci risale⁷ ile mevzu ve muhteva bakımından büyük bir yakınlık göstermekte bulunmakla beraber ifade, tertip ve tasnif bakımlarından biri birinin aynı değıllerdir.

Kara Mustafa Paşa tarafından yazdırıldığı tahmin olunan risale ile, Ali Kemalî Aksüt tarafından Koçi Beye izafe edilen risalenin mevzu itibariyle, çok defa ifadece de yaklaşarak, birbirine benzedikleri görülen kısımlarının altları burada neşredilen risale metninde noktalı çizgilerle gösterilmiş ve mevzularla uygun yan başlıkları da tarafımızdan ilâve olunmak suretiyle metin daha kolay istifade olunabilir bir hale getirilmiştir.

17inci asır ortasında Osmanlı devletinin idarî, adli ve askerî teşkilâtıyla iktisadî ve içtimai hayatı, hükümdar sarayının iç nizamı ve gelenekleri hakkında açık ve toplu bilgi veren bu iki risale, o devre ait tarih kaynaklarımızın temas etmedikleri bir takım meselelerden mufassalsan bahsetmeleri bakımından hususî bir önem taşımakta ve birbirini tamamlamakta ve teyit etmektedirler. Birinde bulunup da ötekinde hiç bahis mevzuu olmamış meseleler de vardır.

⁶] Fatih Millet kütüphanesinde - Ali Emiri Efendi vakfı - Türkçe tarih yazmaları arasında bulunnn bu eser 19.7 X 31.7 boyunda 44 varaktan müteşekkildir. 1 - 19 uncu varaklarında Koçi Beyin Murad IV e yazdığı malûm ve meşhur olan risale yazılıdır. 21-44 üncü varaklarında Ali Kemalî Aksüt tarafından, Sultan İbrahim için Koçi Bey tarafından yazıldığı söylenen ikinci risale olduğuna hükmedilen metin vardır. (Bu metnin 1864 te müsteşrik Bernhauer tarafından Almanca tercümesinin *Zeitschrift der deutschen Morgenländischen Gesellschaft* mecmuasının on sekizinci cildinin dördüncü cüzünde «Nasihatname» adı altında neşredilmiş olduğu ve Bernhauer'ce 1640 da İbrahim I. için yazıldığı tesbit edilmekle beraber muharririnin meçhul kaldığının kaydolduğu Turhan Tan'ın *Koçi Bey risalesinin* 1939 baskısı hakkında İstanbulda *Tan* gazetesinin 2 temmuz 1939 ve 3 ağustos 1939 tarihli nüshalarında yazdığı fıkralardan öğrenilmektedir).

Bu risalenin Koçi Beye aid olduğunu tevsik için ortaya sürülebilecek delil, bunun Fatih Millet Kütüphanesinde bulunan, malûm, *Koçi Bey risalesi* yazmasının sonuna eklenmiş olmasıdır. Bu yazma tetkik olduğu zaman daha yakın bir devirde - Ali Emiri vakfı yazma kitaplarının bir çoğunda görüldüğü gibi - istinsah olunmuş bir nüsha bulunduğu gerek yazısından, gerek mürekkep ve kâğıdından anlaşılmaktadır ve ikinci risale evvelkinden başka ve daha âdi bir yazı ile başlıksız ve tarihsiz olarak buraya geçirilmiştir. Bunun Koçi Beye aid olduğuna kesin olarak hükmetmektense, aksi kuvvetle sabit oluncuya kadar, Koçi Beyin henüz tamamı ele geçmemiş olduğu bilinen risalesi olabileceğini ihtimal dahilinde görmek daha doğru olur sanırım,

⁷] *Koçi bey risalesi* - Ali Kemalî Aksüt, Vakıf Matbaası, İstanbul 1939, s. 77-127.

Dergide neşredilen ve Kara Mustafa Paşa'ya aid olduğu tahmin edilen risale ile Koçi Beye izafe olunan risale arasındaki yakınlıklar, her ikisinin aynı lâyihanın başka başka zamanlarda ve başka başka ellerle istinsah edilmiş nüshaları olabileceği ihtimalini ilk bakışta akla getirmekte ise de, bunun Kara Mustafa Paşa tarafından bu gibi mevzulara alâkası ve vukufu bulunduğu devrinde de bilinen Koçi Beye dikte edilmek veya esası hazırlattırılmak suretiyle yazdırılmış olduğu ve Kara Mustafa Paşa'nın bu lâvihayı kendi görgü ve bilgisi mahsulü olarak padişaha vermiş bulunduğu şüphesinide uyandırmaktadır. Bununla beraber Koçi Beye izafe edilen risalenin, neşrolunan Kara Mustafa Paşa lâyihasına nispetle biraz daha insicamalı oluşuna ve «kitabı tez gönder»⁸ bahsinde kayıtlı hususların aydınlatışına ve «Sikke hakkında,, başlıklı bahsin sonunda⁹ sadrazam aleyhindeki dedikodu ile «narh ve kilâr-ı âmire,, başlıklı kısmın sonundaki¹⁰ okunmuş ekmek hikâyesine bakılarak bunun bir başka okur yazar kimsenin elinden çıktığı da düşünülebilir. Hatta okunmuş ekmek C i n c i H o c a efendiyi de bir an için akla getirmiyor denemez. Eğer bunu Koçi Bey yazmışsa, kendisinin İbrahim I. için risalesini hazırlarken, evvelce Mustafa Paşa'nın başkasına ve belki de yine Koçi Beye yazdırdığı ve padişaha sunduğu risaleden faydalandığını düşünmek de akla yatar görülmektedir.

Devletin mülkî taksimatı hakkında verilen malûmatın oldukça noksan ve yanlış olduğu, bazı sancakların bir kaç vilâyette aynen tekerrür ettiği görülmektedir. Bilhassa Garp Ocakları ve Yemen hakkında hiç malûmat verilmemiş olması da ayrıca dikkate değer mahiyettedir. Mülkî taksimat hakkındaki vukufsuzluk — eğer bu lâyiha Sadrazam Kemankeş Kara Mustafa Paşa tarafından yazdırılmışsa — o sırada devlet ricalinin memleketlerini tanıyıp bilmekte de ne kadar cahil olduklarını göstermekte ve Osmanlı İmparatorluğunun çökmesi sebeplerinden birini daha belirtmektedir.

Bu meseleyi ileride daha başka belgelerin aydınlayacağı zamana kadar, her iki risaleyi birlikte mütalâa etmek ve bunların aynı değerde ve birbirini tamamlayıcı birer kılavuz gibi devirlerinin hayat ve teşkilâtını tanıtmaya yarar vesikalar olduklarını kabul etmek yerinde olur.

Faik Reşit UNAT

Talim ve Terbiye Heyeti Azası

⁸] *Koçi Bey risalesi.* - Ali Kemali Aksüt, s. 123 - 124.

⁹] Aynı kitap s. 120

¹⁰] Aynı kitap s. 115

**KARA MUSTAFA PAŞA'NIN SULTAN İBRAHİME YAZDIĞI
KANUNDUR**

Hak tealâ şevketlu padişahımı hatalardan hıfz eyliye. Benim hünkârım bir âdeme *Yeniçerilik* verirsen üç akça alûfe ile, ana halk *Hünkâr kulu* derler ve *dirlik sahibi* derler, eğer *sipahilik* eğer *müteferrikalık* ve eğer *çavuşluk* ve eğer *ziamet* ve eğer *timar* cümlesine *dirlik sahibi* derler. Bir akça alûfesi olana, bin akça alûfesi olana *dirlik sahibi* derler ve bir akça *dirlik* vermek padişaha mâhsustur; eğer *Vezir-i Âzam*, eğer *Yeniçeri Ağası* bir akça *dirlik* vermeğe kadir değildir. He-man padişah vermek gerektir. Zira kanun-ı kadîm böylecedir. Her kaçan *dirlik* vermek ferman-ı hümayununuz olsa ve *Yeniçeri* lâzım olursa *bostancılardan* ve *acemi oğlanlardan* ve *eski saray baltacılarından* ve *anbarcılardan* ve *yeniçeri odalarından* hizmet eden *kul oğlanlarıdır*. *Yeniçeri Ağasına* ferman-ı hümayun edersiz, kapu edüp kaç bin *yeniçeri* emredersenüz olkadar *yeniçeri* olur.

Benim devletlu hünkârım, halen *yeniçeri odaları* yüz altmış bir odadır. Her odada kiminde beş yüz ve kiminde iki yüz *yeniçeri* vardır. Cümlesi otuz beş bin mikdarı *yeniçeridir*. Her odanın *odabaşısı* ve *çorbacısı* vardır. Cümlesi yüz altmış bir *çorbacı* olur. *Ocak halkı* dedikleri ol *çorbacılarıdır*. Baş, *Yeniçeri Ağasıdır*. Anın aşağısında *sekban başı* 2 r.*
dır, andan aşağı *Kethüdalrı*, andan aşağı *Zağarcı*, andan aşağı *Seksoncu*, andan aşağı *Turnacı*, andan aşağı *Başçavuştur*. Birbirinin altında otururlar. Divan-ı Hümayuna geldiklerinde ve dahi memhur dedikleri bir kaç *esami yazup Ağa* mühür ile *Yeniçeri Efendisi* tabir ederler, *maybeyinlerinde* kâtibe gönderirler. Kâtib deftere kaydeder, *yeniçeri* olur. Dahi ocağın kanunları vardır. Terakki vermek gibi ve bir kaç *acemi oğlanı* ve *kuloğlu* namiyle deftere yazarlar ve kimini *oturak* ve *korucu* ederler. Cümle defter olup ağa mühriyle mühürlenüp *yeniçeri kâtibine* gönderirler. Kâtib dahi deftere kaydeder, ana mümeşher derler nihayet.

*] Asıl metne göre her vakanın başladığı yer sağ yana konulan bu rakamlarla gösterilmiştir.

**] Ulufe, şekli galatı meşhurdu. *Kamûs*, Mütercim Âsım, 1305 c. III, s. 686

Dirliğin nasıl
verileceği.

Benim hünkârım ağaları kuluna muhkem tenbih buyurun: "Rızay-ı hümayunum yoktur ki o kaça yeniçerilik kendünden memhur ettiğine şöyle ki istima-ı hümanım (hümayunum) olursa gazabıma uğrarsın," deyu tenbih-i hümayun lâzımdır.

Benim padişahım, yeni dirlik vermek caiz değildir. Mademki mahlûlî rikâb-ı hümayununa arz olunup „Verdim“ demeyince dirlik verilmek caiz görmiyesiz. Ecdad-ı izamın zamanında gerek *Vezir*, gerek *yeniçeri ağası* 2 v. bir âdeme dirlik vermeğe rıza vermemişlerdir. Zira masarif-i iradınız ise hazîneye müzayaka düşer. Bu hususa gayet takayyüd-i hümayun lâzımdır ve ocağın kanunları vardır. Üç ayda bir alûfe çıktıkta üç yüz akça terakki verilir, odabaşların kimine beş akça, kimine iki akça ve kimine bir akça. Bu minval üzere üç yüz akça tevzi olunur, kanundur.

Mahalli-i
merhamet.

Odabaşı emekdar ve ihtiyar olsa mahalli-i merhamet denir *koruculuk* veya *oturaklık* Yeniçeri Ağası verir. Seferden muaf olup padişahın duasına meşgul olur. Bunları Yeniçeri Ağası verir ve reaya oğulları ve şehirlü oğulları kapuya çıkup yeniçeri olmak caiz değildir deyu tenbih-i hümayunlar ola. Amma acemi oğlanı ve bostancı veyahut kuloğlu ve sair ocaklara hizmet etmiş ola. Acemi oğlan ocağı, büyük ocaktır; başka odaları ve çorbacları ve *meydan kethüdası* vardır, bunlara *şâdiler* derler. Bunların ağaları *İstanbul ağasıdır*.

Kimler Ye-
niçeri ola-
maz.

Şâdiler.

Benim devletlu padişahım, Allah-ı tealâ müyesser ede, nice nice sefer edüp ve kal'alar fethedesin. Din-i islâmın revnakı, padişahım, dünya ve âhiret sermayesi gazâdır. Mukaddema Vezir-i Âzam kulunuza tenbih-i hümayunları bu ola ki murad-ı hümayunum azîm sefer etmektir, şimden geru sefer tedarükün göresiz, mühimmatta kusur koma. Evvelâ zahîre 3 r. lâzımdır: On kere yüz bin kantar beksimet, on bin kantar barut ve kırk tane balyemez top ve üç bin çift su sığırı ve bin katar deve ve iki yüz katar katır ve iki bin yük akça, sefer bahşîşi için kanundur.

Sefer hazırlı-
ğı.

Benim devletlu hünkârım, evvelâ sefere çıktıkta sipahi kulunuza ve yeniçeri kulunuza her âdem başına biner akça ihsan buyurursuz. Ekseriya askerinin fesadı alûfe ve bahşîşlerin almadıkta olur ve illâ gelinme vaciptir. Zuamâyâ ve erbab-ı timara sefer bahşîşi yoktur ve bu tedarük ancak beş yilda olur; zira benim padişahım, reâya kullarınız gayet fakir olup köylere dağılıp kaçmışlardır, bu zamanda sefer olmasa üç dört yıl gene akılları başlarına gelüp sefer oldukça müzayaka çekilmez. Hak

Yürüyüş ni-
zamlı.

tealâ hünkârıma şol kadar asker vermiştir ki, bir uçtan bir uca bir günlük yola yetişür. Sağ tarafınıza *kırmızı bayrak* ile sipah kullarınız yürür. Sol tarafınızda *sarı bayrak* ile *Silâhdar* kulunuz yürür ve önünce yirmi bin tüfengi yeniçeri kullarınız yayan yürür ve Rumeli *beylerbeyisi* ve *sancak beyleri* otuz bin *Rumeli askeri* ile bir canibde yürür ve *Anadolu beylerbeyisi* ve *sancak beyleri* on beş bin *Anadolu askeri* ile bir yanunuzda yürür vesair beylerbeyi askeriyle kimi sağınızda ve kimi solunuzda ve kimi önünüzde *çarkacı* (Çerhacı) olur ve kimi ardunuzda *dündar* olur. Asker çokluğundan havadan kuşlar düşer. Hünkârımın ardınca *iç oğlanı* kullarınız yürüyüp sancaklar açılıp, *tabihaneler* çalmup kösler döğülüp konaktan Otağ-ı Hümayuna varınca böyle ve böyle askere çok zahire gerektir ki muzayaka çekilmeye.

3 v.

Reayâ üze-
rindeki nâ-
makul tekâlî-
fin kaldırıl-
ması.

Benim hünkârım, ecdad-ı izamın zamanında şimdi dahi asker çoktur, eğer Rumeline sefer olunursa zahire Rumeline hazırlanur, eğer Aceme sefer olunursa Anadoluya hazırlanur. Hâlen merhametlû padişahıma lâzım olan reayânın üzerinde olan nâmakul tekâlifleri kaldırıp memalik-i mahruseye ferman-ı hümayun ile tahrir gerek ve beylerbeyilere ve sancak beylerine muhkem tenbih lâzımdır ki reayâ üzerine devre çıkup *kaftanbaha* ve *selâmetiye* ve *na'lbaha* namıyla minba'd bir akça almyalar deyüp etraf-ı memlekete emr-i şerif gitmek lâzımdır ki reayâ bir mikdar huzur ede. Reayânın halleri gayet mükedderdir. Vezir kuluna tenbih buyurun ki eyü dindar müslüman âdemler gönderüp memalik-i mahruseyi bir hoşça tahrir eyleyüp reayâ üzerinden zülüm kalksun, ihmal etmiyesin deyü ikdam buyurun.

Sikke mesele-
si.

Benim hünkârım, sikke hususuna takayyüt umur-ı muazzamadandır. Sikke gayet bozulmuştur. Ol ecilden cümle halk ıztraptadır. Gerek reayâ, gerek sair kulların fakir olmuştur. Padişahların nam-ı hümayunları sikkesi yürüme ile olur. Vezir kuluna tenbih buyurun ki murad-ı hümayunum sikke tashih olup yürümektir, ihmal etmiyesin, takayyüd edesiz deyü ferman-ı şerifiniz ola.

4 r.

Tarih oku-
mak tavsiyesi.

Benim padişahım, tevarih-i Âl-i Osman, halled-allahu sultanehüm, (سلطنة) Hazîne-i hümayununuzda vardır. İsteyüp okuyasız. Ecdad-ı izamınız nice gazalar etmişlerdir, malûm-ı hümayununuz olsun ve nice asker kullarınız ile ve reayâ kullarınız ile nice muamele etmek

gerektir ve *Nişanname*¹ adlı bir kitap vardır. Evvel zamanda geçen padişahların ahvalin yazar, anın dahi okunması lâzımdır.

Devlet adamlarını tanımak meselesi.

Benim devletlu hünkârım, cümle beylerbeyileri ve sancak beyi kullarınızı vesair ehl-i mansıp kullarınızı adlu adıyla bilmek lâzımdır ve ocak ağaların bilmek lâzımdır, kethüda kimdir ve sekbanbaşı kimdir ve zağarcıbaşı ve seksoncubaşı ve turnacıbaşı ve *hasekiler* ve *deveciler* kimdir? Bunlar on altı balıkçın tellü süpürge giyer ağadır, bir bir Yeniçeri Ağasından sual buyurarsuz, ibtida *sekbanbaşı* nicedir, zabtı eyü müdür ve *kul kethüdası* eli altında olan kullarımı zabteder mi?

Sekbanlar ve İstanbulun emniyet teşkilâtı.

Benim hünkârım, yeniçeri odalarında sekbanlar otüz dört odadır. *Yeniçeri Ağası* sefere gittikte *sekbanbaşı* İstanbulda Yeniçeri Ağası yerine kalup zabteder. İstanbulun her kapısında yeniçeriler beklerler, anlara *yasakçılar* derler. Kavga edenî tutup *çorbacı*'ya götürür, suçuna göre kötek urur, salıverir. Bu yasakçılar üç ayda bir değişür, yerine gayrisi gelir. İstanbulu ziyade zabteden *Subaşı* ve *Asesbaşı*'dır. Gece gündüz İstanbulu dolaşıp hırsuzu ve haramzadeyi tutup zindana korlar. İstanbulu zabteden anlardır.

4 v.

Hiçbir şehir ve bir kâsaba yoktur ki anda yasakçı olmya ve cümle serhad kal'alarında *nevetçi* vardır. Budin kal'asi içinde beş yüz yeniçeri vardır. Bağdad'da sekiz bin yeniçeri vardır, üç yılda bir kere değişilür, anlar İstanbul'a gelir; gecelerde kol dolaşurlar, anların yerine gayri nevetçiler gider. Yeniçeri kethüdası *Bektaş Ağası*'dır¹), halen Bağdad'da sekiz bin yeniçeri ile nevetçidir.

Beylerbeyiler.

Bağdad Beylerbeyisi *Derviş Mehmet Paşa*'dır²). Şehr-i Zor (زر) Beylerbeyisi *Cafar Paşa*'dır³). Musul (موصل) Beylerbeyisi *Süleyman Paşa*'dır⁴). Diyaribekir Beylerbeyisi *Ahmed Paşa*'dır⁵) ve Arzurum (ارضى روم) Beylerbeyisi *Hüseyin Paşa*'dır⁶). Van Beylerbeyisi *Hasan Paşa*'dır⁷). Karaman Beylerbeyisi *Hasan Paşa*'dır⁸). Sivas Beylerbeyisi *Mustafa Paşa*'dır⁹). Halep Beylerbeyisi *Mehmed Paşa*'dır¹⁰). Şam Beyberbeyisi *Osmân Paşa*'dır¹¹). Habeş Beylerbeyisi *Mustafa Paşa*'dır¹²). Mekke-i Mükerrerede Şerif *Zeyd*'dir¹³). Kıbrıs Beylerbeyisi *Mustafa Hüseyin Paşa*'dır¹⁴). Budun (بودون) Beylerbeyisi *Musa Paşa*'dır¹⁵). Bosna Beylerbeyisi *Şahin Paşa*'dır¹⁶. Ozi Beylerbeyisi *İbşir Mustafa Paşa*'dır¹⁷). Rumeli Beylerbeyisi *Siyavuş Pa-*

5 r.

[1] Şahname (?)

ş a'dır18). Mısır Beylerbeyisi Mehmet Paşa'dır19). Bu minval üzere cümle beylerbeyiler ve sancak beyleri adlu adiyle malûm-ı hümayununuz olup kangısının elinden iş gelirse ana göre riayet olunmak gerek, göre hakkından gelinmek gerek.

Beylerbeyilerde aranan vasıflar.

Benim devletlû padişahım, cümle kullarını bildikten sonra her iş kolay olur. Cümle memleket huzur eder. Madame ki azilleri icab eder, iş işlemiyeler; reayâyı bir hoşca hıfz edeler ve hünkârımın işinde can baş ile çalışalar, aslâ mazul etmemek gerek. Zira sık sık (سقى سقى) mazul olsalar gelip gittikte reayâ fukarasını çekelerler (چكارل), reayaya zülüm olur. Bakî ferman hünkârımdır.

Kadıların tayinleri, aranacak vasıfları.

Benim devletlû padişahım, bu saltanatta muammer olasın. *Rumeli Kadıaskeri*, Rumeli dört yüz elli kadılıktır, anlara karışur ve rikâb-ı hümayununa arzedüp tevzi eder. Rumeli kadıları Anadolu kadısı olmaz ve *Anadolu kadısı* (kadıaskeri olacak) Rumeline karışmaz ve kadıları dahi Rumeline kadı olmaz.

5 v.

Benim hünkârım, bir kadı mazul oldukta İstanbul'a âsitane-i saadete gelüp her çarşamba günü mülâzım olup kadıasker kapusuna varup iki yıl mülâzemetten sonra bir şehrin kadısı (فائضى = فاضلى) yirmi ay kadılık edüp tamam olduysa rikâb-ı hümayuna arz olunur, falan dâinuz falan mansıb sadaka buyurula deyü arz olunur. Mazul zamana infisal derler. Mansup (منصب) oldukta ittisal denür. Bir kadılığın beş altı talibi olsa imtihan olurlar. Her kangısı okumuş ise ve müteşerri ise ve ehl-i insaf ise ana evvel mansıb vermek revadır, amma rüşvet ile, ya reca ile bir naehle verirlerse ol zaman vilâyet ve memleket harab olur. Zira dünyayı, âhireti bilmez öyle âdemlere hele sen sabreyle düştükte sana veririz derler. Hünkârıma gelup akdıya defterlerin okuyup filân kazayı dâinize verin deyü arz ettikte saadette buyurun ki, ol arz ettiğün kadı ehl-i ilim midir ve kazaya müstahak mıdır? zinhar sakın gayr-i müstahik ise vebal boyuna, bir boşca imtihan eyle; cahile, zalime kadılık verme, arz ettiğüne rizay-ı hümayunum yoktur, şöyle ki mesmuum ola kendin bilürsin deyu tenih-i hümayunun olsun bu kadılar, bâbda yüz elli olur ve yüz otuz olur, yüz olur, seksen olur üç yüz akça süvarice olur.

6 r.

Mollalar ve İstanbul kadısı.

Benim devletlû padişahım, bunlardan yukarı *mollalardır*. Bunların payeleri beş yüz akça olur. Anlara *Şeyhulislâm* karışır, mansıpların ol tevzi eder. Memalik-i mahrusede ne kadar büyük şehirler var ise Edirne

ve Bursa ve Şam ve Haleb ve Mısır ve Selânik ve Diyarıbekir ve Bağdad ve Belgrad ve Sofya ve Fülube (فلوبه), bunlar beş yüz akçalık mollalardır. Giderek *İstanbul kadısı* olur ve İslambol kadısı cümle şehirde ne kadar *bazarcı* ve *etmekçi* ve *kasap* ve cümle ehl-i hirefe ve ehl-i dükkâna narh verir ve eksik satanın boğazına tahta külâh (كولہ) geçirir ve şehrin cümle mesalihini ol görür, ahyânen vezir kulunuza ısmarla ki *İstanbul Efendisine* tenbih eyle, narh ahvalin bir hoşça göresin, sıkça sıkça gezüp dolaşüp muhkem tenbih eylemenüz lâzımdır.

Arzuhal ka-
bulü.

Benim hünkârım, şehirden geçtikte zincir bağlı âdemler gelüp padişahım esir oldum, beni kurtar dedikte *kapıcılar kethüdasına* bir kaç altın verip bu dutsaklara (دئساق) ver deyu emredersiz, bu kadar kifayet eder.

Benim hünkârım, eğer erden, eğer avretten bir kimse arz-ı-hal ederse heybet ile buyurun: gel kapucular kethüdası bu arzuhal vereni vezire götür hakkını hak eylesin deyü ferman buyurun, bu kadar yetişür.

6 v.

Bağdat yeni-
çerileri.

Benim hünkârım, vakfetmek murad-ı şerifinüz olursa niyyetünüzü rızâ-ullâh için, beş bin kuruş mu, ziyade mi, vakfeyledim falan yere diyesiz. Vezir kulun rikâb-ı hümayuna telhis edüp kulun alüfesi hazırdir verilsün mi deyu arzettikte, üstüne veresiz deyu fermanınız olsun.

Hayrat tesisi
ve vakıf iş-
leri.

Benim padişahım, Bağdad muhafazasında nevbetçi olan yeniçeri kul-larınıza Diyarıbekir hazînesinden kifayet mikdarı hazîne gönderilir. Öte yakada ve beri yakada nekadar yeniçeri ve sipahi, cebeci, topçu, müteferrika ve çavuş cümlesi İstanbul'a gelüp alüfelerin alırlar. Sipah olan sipah ağasından, evine varup alır. Yeniçeri olan çorbacısının evine varup alır. Cebeci Cebecibaşından alır Topcu, ağasından alır. Kapucu-başılar ve müteferrika çavuşlar ve çaşnigîr *küçük ruznameciden* alırlar.

Benim padişahım, hayrat muradunuz olsa bir mescid yaparsız. Ol mescide imam, hatip ve müezzin ve kayyum ve mütevellî ve cabî ve kâtip ve aşçı ve etmekçi lâzımdır. Bunlara hizmetine göre alüfe tayin edersiz, ol zaman kaç pare köyü vakfedersünüz, mahsulün mütevellî cem'edip imama, hatibe, cümle mürtezikasına verir. Merhum ve mağfurünleh babanız Sultan Ahmed Han aleyh-ir-rahmete vel-gufran Yeni-camii yapup vakıf böyle etmiştir.

7 r.

Benim şecaatlü padişahım, bu zaman vakıflar zayıf olmuştur, anları gözetmek için *Darussaade ağasına* tenbih eylen ki vakıflar zayıf, göreyim seni, takayyüd edüp fukaranın hakkını mütevellîlerden aliverüp bir tamam az âdemleri mütevellî nasbedesiz deyu tenbih buyurasız.

Benim padişahım, çizmebaha dedikleri oldur ki bir vakfın birkaç köyleri olup ol köyleri yılda bir kere mütevelliler satarlar. Yüz bin akçaya verdikleri köyden, alan heriften on bin akça alurlar. Cümle vakıf akçası bir yere geldikte seksen yük akça olur, mütevellisi cem'edüp dahi alûfe alanlara tevzi eder. Aydan aya alûfelerin verdikten sonra baki nekadar akça kalursa ol akçaya *zevaid* derler; andan dahi *zevaid-hâr* derler alûfe alur âdemler vardır, bunları verdikten sonra nekadar akça kalursa mütevilli zabtedüp sene başında muhasebesin görüp ziyadeyi rikâb-ı hümayuna teslim ederler. *Zevaid-hârın* hizmeti yoktur, heman şöylece alurlar; her vakıf böyledir. Sultan Süleyman ve Sultan Mehmed ve Ayasofyanın nazırı Vezir-i Âzamdır ve Sultan Bayezid nazırı Şeyhül-islâmdir. Memalik-i mahrusada nekadar camiler varsa çoğunun nazırı Darüssaade ağasıdır. Zevaitlerin mütevelliler cem'edüp getirüp kapu ağasına teslim eder. *Kapu ağası* yılbaşında on üç yük akça rikâb-ı hümayuna teslim eder. Hazinedarbaşının eli altında birkaç tevliyet vardır, lâkin zevaid hâsıl olmaz, hemen. Hazinedarbaşı ehl-i hirefe karışır, ehl-i hiref tayin olunan derziler (درزلی) ve gürcüler ve kuyumcular nekadar alûfe alur, ehl-i san'at var ise anları zabteder.

7 v.

Hat'tın nasıl yazılacağı?

Benim devletlu hünkârim, bir beylerbeyi kuluna hat göndermek olursa böylece yazılır: Sen ki Ozi muhafazasında olan İbşir Mustafa Paşa'sın hatt-ı hümayun-ı saadet- makrunum vusul buldukta malûm olsun ki Leh üzerine sefer etmek murad-ı hümayunumdur. Eyaletinde nekadar vaki zuama ve erbab-ı timarı cem'edüp hazır olup durasın, her ne zaman ferman-ı şerifim sana vardıkta cümle eyaletin askeri ile kalkup ne yere emredersem yetişesin, şöyle ki bir gün tevakkuf edesin, gazabıma uğrarsın, hazer edesin diyesin.

Vezir-i Âzam.

Benim hünkârim, baş kulunuz *Vezir-i Âzam*dır, vekil-i mutlakdır. Cümle umuru Vezir-i Azam kulunuz görür. Rikâb-ı hümayuna yüz sürdükte buyurun ki, lala göreyim seni, hizmet-i hümayunumda baş ile çalışmak gereksin; gerek memleket ahvali, gerek kulların ahvalin azim tekayyüd edesin. Her ne olursa benden saklama. Cümle senden işideyim. Gayrıdan işitmiyeyim. Kimseyi nahak yere arz etme ve kimsenin mansabın alma, meğer ki hiyanet zuhur ede. Şimden gerü sana doğruluktan gayri fikir caiz değildir. Hakkında kimsenin sözü mesmûumuz değildir, madem ki hak üzere olasın. İki cihanda yüzün ak olsun ve hayırlı işleri tehir etme ve müfsid gammadları yanunâ getirme. Mesalih-i reayâyı ve davaların hoşça dinle, hak kimin ise ana hükmeyle. Şehrin içinde

8 r.

tebdil olup gecede ve gündüzde teccessüs eyle. Hazine-i âmirem malini tahsilde say'eyle, israf eyleme ve hazer eyle, beyt-ül-maldir. Sonra cevabın dünya ve âhirette veremezsin; kimseye zerre kadar zulüm olduğuna rızay-ı hümayunum yoktur, vebali senin boynuna ve ulemaya tazim eyle, kanun-ı Âl-i Osmana riayet eyle. Şeri'den ve kanundan taşra kadem basma, yoksa sen bilursin deyu.

Devlet erkânı.

Benim padişahım, Vezir-i A'zam kulunuzdan aşağı yedi vezir olur. Eksik de olur. Her birinin hasları on iki kerre yüz bin akça olur. Yazusu bir yılda mahsuli otuz yüz yük, kırk yük akça olur. Vezir Hüseyin Paşa20), Vezir Ken'an Paşa21), Vezir Eyüp Paşa22), Vezir Gürcü Mehmed Paşa23), Vezir Ahmed Paşa24), Vezir Mustafa Paşa, 25) Vezir Yusuf Paşa, 26) Vezir Defterdar Mehmed Paşa. 27) Cümle hazine *Başdefterdar* yediyle mal tahsil olur. Götürüp Hazine-i Âmireye teslim eder. Andan aşağı *Rumeli Defterdarı* Hasan Efendi'dir 28). *Anadolu Defterdarı* İbrahim Efendi'dir. 29) Bunların ikisinden yukarı *Nişancı'dır*, *Tuna Defterdarı* Rıdvan Efendi'dir. 30) *Reisülküttâb* Hasan Efendi'dir, 31) Defterhane bunun elindedir ve *Ruznameci* Hüseyin Efendi'dir. 32) Yevmiye ne kadar hazîneye gelüp teslim olursa andan tezkiresin alır ve ruznameye kaydolar ve *Küçük ruznameci*, *Müteferrika* ve *Çavuş* ve *Çâşnigir* ve *Kapucubaş-ıların* alüfelerin divanda alup tevzi eder. *Çavuşbaşı* gümüş deynek ile divanda durur. *Tarrak Ağa* derler. *Baş muhasebeci*, *Anadolu muhasebecisi*, *Haraç muhasebecisi*, *Evkaf muhasebecisi*, *Baş mukataacı*. *İstanbul mukataacısı*, bunlar divanda *divan hocalarıdır*'lar, cümle defterleri zabt (ederler).

8 v.

Benim hünkârım, vezir kuluna tenbih eyle ki Divan-ı Hümayun hocaların ve kâtiplerin doğru ve müstakim olanı istihdam eyle, eğri ve hain olanları teccessüs edüp haklarından gelesin.

Benim hünkârım, *Tersane Emini* Donanmay-ı hümayun, kadırgalar ve tersane harcın ol görür, *Salih Efendi'dir* 33). *Matbah emini* kilâr-ı âmireye zahîre tedarük edüp ol görür. *Şehremini* saray-ı âmirede yapu olursa ol harcın görür. Harem-i muhteremeye alüfelerin verir, tevzi eder. *Kâğıd emini* cümle ne kadar resm alınur, Kadılar beratı ve ashab-ı timar ve zuama beratı gibi. Cümleden resm-i padişah cem'edüp altı aydan altı aya muhasebesi görülür, ne kadar akça olursa rikâb-ı hümayuna teslim eder.

9 r.

Benim hünkârım, bir beylerbeyiye bir eyalet ihsan olundukta berat verilür, resm-i padişahî *Kâğıd emini* on beş bin akça alır ve zuama beratı ise sekiz yüz akça alır.

Kaptan Paşa
ve donanma.

Benim padişahım, *Kapudan Paşa* kulunuz Akdenizde nekadarc sancaklar var ise azlũ nasb eder. Rodos sancağı, Mora sancağı, Mezistire sancağı, Ayamavra (ایاموره) sancağı, Midillũ sancağı, İnebahtı sancağı, Sakız sancağı, Benefşe (بنفشه) sancağı, Karlıeli sancağı ve bu sancaklarda olan ehl-i timar Kapudan Paşa ile sefere giderler. Üç bin mikdar kılıç olur ve *tersane halkı* dedikleri kadırganın *reisleri* ve *dũmencileri* ve *kalafatçuları* ve *yelkencileri* ve *vardiyacıları* hayli halk olur. Kapudan Paşa baştardeye (باشدر دبه) biner, yedi kat kürekçi olur.

Benim hũnkârım, bu donanma-yı hũmayuna kapudan gemisinden mâadamın kürekçileri beş dört kat olur. Firkate kadırganan gökçekte üç kat kürekçi olur. Kadırganın masarifi için ocaklar bağlanmıştır. Her yıl kırk pare kadırga yapılmak kanunudur. Nihayet kapudanlar akçasın yiyüp ya yemezler. 9 v.

Benim padişahım, kırk pare kadırgaya sekiz bin kürekçi lâzımdır. Elli bin avarız hanesi kürekçi için tayin olunmuştur, üçer gurus hane başına yüz elli bin gurus olur.

Benim hũnkârım, bu donanma-yı hũmayuna *bedel akçası* dedikleri Kapudan Paşanıdır. Zuama ve ehl-i timar var ise sefere göndermez, bir adamın kırk bin akça ziameti olursa bedeliyye kırk bin akçasın alurlar. *Bedel akçası* deyu rikâb-ı hũmayuua yılda elli yük akça verilir.

Benim padişahım, hatt-ı şerif Kapudan Paşa'ya böyle yazılır:

Sen ki vezirim, kapudanım H ü s e y i n P a ş a 's ın³⁴), hatt ı hũmayun-ı saadet - makrunum vusulũnde malũmun olsun ki Akdeniz'in, ya Karadeniz'in muhafazasına muhkem takayyũd edũp hab u rahatı kendũne haram edũp zinhar olmya ki küffar-ı hakisar gemileri zahĩre gemilerine zarar ede ve kazak şaykaları (شایقلری) bir yeri uralar, senin ihmalinden bulurum; göreyim seni, uğur-ı hũmayunumdam ne mertebe çalırsın, şöyle ki rızay-ı hũmayunuma muvafık hizmetlerin zũhura gele, iltifatımıza mazhar olasin ve hayır duam seninle bilebilir. İhmalden hazer edesin, dũşman vilâyetin tecessũs etmeye mukayyed olasin. 10 r.

Yeniçeri oca-
đı.

Benim padişahım, yeniçeri ocağı yüz altmış bir odadır. Her odanın bir *çorbacısı* ve bir *odabaşısı* vardır ve her odada nefer üç yüzdür, dört yüz, beş yüz olur ve her odanın oturağı ve korucusu olur. Bunlar sefere gitmezler, emekdar ihtiyar olmağla kanundur, duacı sayılır. İbtida kapuya çıktıktaki bu oğlan üç akça alũfe ile yazılır. Sonra terakki alur. Sekizli olur, on iki akçaya varınca. Andan ziyade olmaz. Meğer oturak

korucu ola. Yeniçeri Ağasının memhuru dedikleri birkaç acemi oğlanı kapuya çıkarmak isteseler, bir defter eder. Ağalık mührü vardır, anunla mühürler, *yeniçeri kâtibine* gönderir, deftere kaydeder. Ana memhur derler. *Baş oda, kethüda odası*'dır. Altmış oda *ağa bölüğü* sayılır ve yüz bir oda *yayabaşılar* odasıdır. *Sekbanlar* odası otuz dört odadır. Ol da hemen yeniçeri gibidir. *Solaklar* odası dört odadır, her odada da yüz solak olur. Bunlar sefere gitmezler. Bunlar ne artar ne eksilir, biri mahlûl oldukça birisi yerine yazılır ve dahi yeniçerinin yolları *sipah* olmaktır. Her odanın tayin etleri vardır. Yeniçeri meydanı derler, odalar yanında bir yer vardır. Anda beğlikten *Koyun emini* et getirür ve kıyyesi üç akçaya alurlar. Bir yılda ne kadar zarar olursa eksüğün mîri tarafından verirler. Yeniçerilerin zarar-ı lahmi dedikleri budur. 10 v.

Yeniçeri ocağının böyledir. *Baş Yeniçeri Ağası, Kethüda Bey Ağa, Zağarcıbaşı Ağa, Samsoncubaşı Ağa, Turnacıbaşı Ağa*, dört haseki *Deveciler* yani *Sarban, Başçavuş, Ortıçavuş, Küçükçavuş* bu minval üzere aşağı varınca yüz altmış bir çorbacı, cümle neferatı oturak korucu ve solak otuz bin olur. Bir yılda alüfeleri bin yük akça olur. Serhadlerde olan nevbetçiler üç yılda bir kerre değişür. Bağdad kal'asında, Van kal'asında, Arzırum kal'asında, Budun kal'asında vesair kal'alarda ve kasabalarda, *Yasakçı* olurlar. İstanbul'un kapularında ve çarşularında yeniçeriler beklerler. Birisi gavra ederse heman tutup *Ağa Kapusuna* iledirler. Eğer sipah ise ağasına gönderirler, hakkından gelürler. Yeniçeri Ağasına muhkem tenbih lâzımdır. Mâdame ki ferman olmya, yeniden kapuya kimse çıkmıya ve ecnebi olmamak gerektir. Ferman-ı hümayun oldukça ya Bostancı, ya Acemi oğlanından çıkmak gerektir deyu hatt-ı şerif bu minval üzere yazılır ve ağaya muhkem takayyüd edesin, rikâb-ı hümayunuma arzmetmeyince dirlik vermiyesin. Şöyle ki mesmuum olursa gazabıma uğrarsın diyesin.

Sipahi ocağı.

Benim padişahım, sipah kulların altı bölüktür. Sipah olan *Silâhdaran, sağ alüfeci, sol alüfeci, sağ gureba*. Sipah kulların kırmızı bayrak götürürler. Ağaları *H a s a n A ğ a*'dır³⁵). Kethüdası ve kâtibi ve çavuşları vardır. Bir sipah suç etse ağası hakkından gelür. Üç yüz bölüktür. Her bölüğü otuzar, yirmi beşer adamdır. Cümlesi beş bin sipah olur. *Silâhdar* kulların sarı (bayrak) taşırlar. Ağaları *H a c ı A h m e d A ğ a*'dır³⁶). Bunların başka kethüdası, kâtibi, çavuşları vardır, zapteder; iki yüz altmış bölüklüdür. Cümlesi dört bin olur. Biri suç ederse ağası hakkından gelür. Sağ alüfeci kulların yeşil bayrak götürür. Ağası, kethüdası, kâtibi, ça-

vuşları başkadır. Yüz yirmi bölüktür. Bin beş yüz adam olur. Sol alüfeci yarım kırmızı, yarım beyaz bayrak taşır. Ağası, kethüdası, kâtibi, çavuşları başkadır, Yüz bölük, cümlesi bin iki yüz adamdır. Sağ gureba kulları safi ak (bayrak) götürürler. Ağası, kethüdası, kâtibi, çavuşları vardır. İki yüz altmış bölüktür. Cümlesi dört bin olur. Birisi suç ederse ağaları hakkından gelür. Sol gureba yüz bölük, yedi yüz adamdır. Cümle sipah silâhdaran ve sağ alüfeci ve sağ gureba ve sol gureba cümle on üç bin sipah olur. Bir sene alüfeleri bin beş yüz yük akça olur. Sipah olmak kanundur. *İç-oğlanları* ve *bostancılar* ve sair ocakta olan emekdar olsa çıkmak lâzımgeldikte ferman-ı hümayun olur, bölüğe çıkar, sipah olurlar. Sipah defterin *mukabeleci* hıfzeder. Bir sipahilik ferman oldukta mukabeleciye hatt-ı şerif varid olur. Sipahî defterine kaydeder ve bir sipah fevt oldukta mahlûl esamesi mukabeleciye her kangı sipah olursa olsun mahlûl deyu verene iki akça terakki verilmek kanundur. Bu mahlûlleri mukabeleci cem'edüp alüfe başı oldukta Vezir kulua verir ve Vezir kulunuz dahi rikâb-ı hümayuna arzeder. Alüfeleri hazîne kalur. Ahyânen Vezir kulunuza dahi ferman-ı hümayununuz olsun ki mukabeleciye muhkem tenbih eylesün. Mahlûlleri bir hoşça zabtedüp görsün. Yoksa kendi bilür diyesiz. Altı bölük ağalarına hatt-ı şerif bu minval üzere yazılır :

Siz ki altı bölük ağalarısız, hatt-ı hümayunum vusulünde malûmunuz olsun ki sipah kullarımı bir hoşça zabt u rabt edüp bir ferde tecavüz ettirmiyesiz, şöyle kim birinizün neferinden bir küstahlık zuhur ederse ağasının hakkından gelürüm. İmdi göreyim sizi eşkiyanın hakkından ne mertebe gelürsüz.

Cebeciler.

Benim devletlu hünkârim, *Cebeci* kulunuzun sekiz bin mikdarı olur. *Cebecibaşı* zabteder. Yeşil şebkülâh taşrlar. Çorbacıları, odabaşları vardır, cebehaneyi gözedirler. Sefer oldukta cebehaneyi götürürler. Barut gibi, kurşun gibi cebe ve cevşen, kılıçlar ve harbeler ve tüfekler ve cenge lâzım olan ne ise cebecilere mahsustur. Sekiz akça yedek alüfeleri olur. Donanmaya giderler başka bir ocaktır. *Cebecibaşı* ve kethüdası ve kâtibi ve çavuşları ve çorbacıları vardır. Anları zabtederler ve *topçu kulları* üç bin olur. Sefer-i hümayun oldukta topları arabalara koyup yanınca giderler. *Topçubaşı*, kethüdası, kâtibi, çavuşu, çorbacıları vardır. Topları anlar dökerler. Bunlar başka bir ocaktır, tophanede olurlar.

İçlerinde gayet üstadları vardır. Seferde ziyade lâzım olurlar. Alûfeleri üç ayda alurlar.

Müteferrikalar.

Benim hünkârım, *müteferrika* kulları altı yüz olur. Bunlara vacib-ürriaye derler. Has odada eskilerden çıkma oldukça çıkarlar. Alûfeleri yüz olur, seksen olur. Mâdame ki saadetli hünkârım sefere gitmez, anlar dahi gitmezler. Şehir dolaşmağa çıktıkta önünüzce yürürler. *Müteferrika başıları* vardır. Alûfelerin küçük ruznameciden alurlar. Bayramlarda le öperler. Başlu başına ağaları vardır ve kendiler ağalardır. Vezire vardıkta ayağ üzerine kalkup tazim eder.

Çaşnigirler.

Benim hünkârım, *Çaşnigîr* kullarınız kırk olmak kanundur. Has odada olan acemilerden çıkarlar. Uzun yenli sernik giyerler. *Çaşnigîr* kullarınız Haremde gayri yerde olmak kanun değildir. Hünkârımın nefsi şerifleri için matbah kapusunda oturup pirinç ayırtırlar ve divan günlerinde Has Odaya yemek oldukça *çaşnigîrbaşı* önlerine düşüp Has Odaya sahan taşırlar. Alûfeleri kırk akçadır. Ne artar ne eksilir. 12 v.

Çavuşlar.

Benim padişahım, *çavuş* kullarınız atlı yüz mikdarı olur. Âsitaneden ve sair ocaklardan çıkarlar; içerüden kanun değildir. Divan-ı hümayunda hizmet ederler ve şehir dolaşmağa çıktıkta topuzların omuzlarına koyup alay önüne yürürler. Sefer oldukça başlarına teller takup otak önünde *nevbet* çalındığı yerde el kavuşturup divan dururlar. Maslâhat düştükçe anları gönderirler. *Çavuşbaşı* zapteder. Alûfelerin verir, kimi altmışlı ve kimi kırklı ve kimi otuzlu olur.

Mehterler.

Benim hünkârım, çadır mehterleri kulların iki bin olur. Başları vardır. Sefer oldukça iki bölük olur. Bir bölüğü otağı bekler, bir bölüğü bir konak ileri varup otağı hazır eder. Hünkârım alay ile vardıkta hazır bulur. Vezir kulunuza buyurun ki *Mehterbaşı* nice seferde kurarsa otağı Has Bahçede kursun. Bu manzur-ı şerifiniz olsun.

Benim padişahım, alem mehterleri başka cemaattir. Anlar zurnazenlerdir ve davulculardır (طاوليل) ve borazanlardır ve köscilerdir ve nefirzenlerdir. *Mîr-i alem* kulunuz zapteder. iki yüz mikdarı olur. Başka sazende başları vardır. Sefer-i hümayuna teveccüh eyledüğünüzde sancaklar ardında tabilhane çalınur, ta konağa varınca ve her ikindüden sonra otağ önünde *nevbet* çalınur. 13 r.

Kapucular. Benim padişahım, *Bevvablar* dedikleri kapucu kullarıdır, orta kapu-
da iki bin vardır ve Bab-ı Hümayunda dört yüz kapucu vardır, anda
beklerler. Hizmet düştükçe anları gönderirler. Bunlar *bostancılar*'dan
ve *helvacılar*'dan ve içerüden ve *etmekçiler*'den olurlar. *Kapucular*
kethüdası zapteder. *Ulak* ile beylerbeyilere anları gönderirler. Alüfeleri
on yük akça eder, üç ayda bir kerre alurlar.

Mirahurlar. Benim padişahım, *Büyük Mirahur Ağa* kulunuz ahur halkına, *sarraç-*
lara, *yedekçilere* karışur. Hünkârın kışlada bin katar devesi vardır ve
iki yüz katar katırı vardır. Devecilere *Sarban* derler. Katırcılara *Har-*
bende derler. *Sarbanbaşı*, *Harbende başı* vardır. Cümlesini Mirahur Ağa
kulunuz zapteder. Ağaya tenbih-i hümayununuz ola, ol dahi Sarban-
başıya ve Harbendeye muhkem tenbih eyliye ki develeri, katırları bir
hoşça gözede. Yoksa kendüler bilür. "Bizzat kendün takayyüd eyle,
lâzım oldukça senden isterim," deyu tenbihiniz olsun ve dahi etraf-ı me- 13 v.
malikte beylik çayırılar vardır. Ol çayırılar (جـ) Mirahur Ağa zamanında
satup rikâb-ı hümayuna bir kaç yüz akça teslim eder ve hoş geçer.

Benim hünkârım, *Küçük Mirahur Ağa* küçük ahura hükmedüp *ara-*
bacı kulunuzu zapteder. Sefer-i hümayun oldukça içoğlanların ve ara-
baların atların gözetir.

Peykler. Benim hünkârım, peykler cuma namazına ve bayram namazına ve
sefere teveccüh buyurulduktan önce peykler ve solaklar yürürler. Gayri
hizmetleri yoktur, bir zinettedir.

Mısır. Benim hünkârım, *Mısır Paşası* her sene rikâb-ı hümayununa altı
kerre yüz bin altın göndermek kanundur. *Mısır hazînesi* dedikleri bu-
dur. Evvel zamanda altın gelürdü. Şimdi altın bulunmayup yirmi kesesi
altın, ma baki gurus ve pare gelür. Mısırın on iki bin kulu vardır. Beş
yüz kulu her sene Mahfil-i şerifi götürürler. Her kaçan sefer olsa hat
gider: Sen ki Mısır muhafazasında olan vezirim Memed Paşa'sın 19)
hatt-ı hümayun vusulünde sefer-i hümayunum vaki olmağın Mısır kul-
larından yarar güzide kul ve üzerine bir iş görmüş yarar bey başbuğ
edüp gönderesin. Zinhar olmya ki kefarete yaramaz, cenge kadir olan
âdemler gönderesin, sonra sen bilürsin, deyü sıkıca sıkıca hatt-ı şerif 14 r.
gönderüp istimalet vermek lâzımdır. Hazîne geldikçe rikâb-ı hümayuna
peşkeş gelse ol zaman kılıç kaftan gönderüp hatt-ı şerif böyle yazılır.

Divana kış. Benim hünkârım, Divan-ı hümayuna çıktıkta ibtida hareket etsünler,
kethüdalarına tenbih eyle, muhkem zabteylesün. Yoksa kendüleri bilür.

Ve kapu ahvali ile sen de takayyüd eyle, matakaddemden nice olageldiyse kanuna muhalif iş ettirmeye ve *hazinedarbaşına* buyur ki hazîne ahvali ile mukayyed olup düşen hazîneyi bir hoşça gözedesin ve *kılarcıbaşına* “kılar hizmetin bir hoşça gör. Zahîreyi tedarik eyle, muzayaka çekilmesün. Gözün israftan hazer eyle. Ocakları muhkem zabteyle,, dersiz ve Yeniçeri Ağası geldikte, “Ağa göreyim seni ocağı bir hoşça zabt eyleyüp mahalleri cem’eyle. Yeniden dirlik verme ta rikâb-ı hümayuna arzermeyince. Senden hizmet umarım. Heman sa’yedüp istikamet eyle, rızay ı hümayunuma muhalif işten hazer eyle,, diyesiz ve “ocak halkının eyülerine iyilik eyle, yaramazlarının hakkından gel. Ehl i fesad olanı ocakta tutma İstanbulu bir bir hoşça zabteyle,, ve dahi kadıaskeri gördükte arzları okundukta böylece buyur: Efendiler. eğer bu arzettiğün naehl olup müstahik değil ise vebali boynuna, kıyamette cevabın siz verin. Eğer şefaate veya rüşvetle verdünüz ise asla rızay-ı hümayunum yoktur. Şöyle ki mesmu-ı hümayunum olursa gazabıma uğrarsız ve hak huzurunda cevabın siz verin.,”

Benim hünkârım, Vezir-i a’zam kulunuz vezirlerle girdikte defterdara arz olundukta defterdara böylece buyurun: Göreyim seni hazîne-i âmirimin tahsilinde muhkem sa’yedüp istikamet üzere olmak gereksin. Yoksa kendün bilürsin. Sonra Vezir-i a’zama de ki: Lala, cümle umuru sana tefviz eylemişim, göreyim seni ne mertebe devlet-i saltanatıma lâayık hizmetler edersin. Saltanatımın bakası fukaranın hayır duasıyledir. Kimseye zulüm olduğuna rıza-yı hümayunum yoktur.

Elçi kabulü.

Benim hünkârım, eğer elçi gelürse Vezir kuluna buyur ki elçi ne için gelmiştir? Vezir kulunuz dahi elçiye der ki Padişahımız senden sual ediyor, ne için geldin? Elçi der ki nâme getürdüm, dostluk ve sulh için. Vezir kulunuz dahi nâme getirmiş, dostluk için, deyü arz ettikte ol zaman Vezire buyur ki kadimden olageldiği üzere Âsitaneyi saadetime elçiler gelüp dostluk ederlerse bu cânipde dahi dostluk ve sulh mukarrerdir deyu buyurasız. Bu kadarca yetişür. Elçilerden memlekêt ahvâli sorulmaz, saadetle Has Odaya vardıkta namesini vezire gönderirsiz. Türki dile terceme olunup arz olunur.

15 r.

Muhasebe işleri.

Benim hünkârım, *Ruzname* demek oldur ki her gün ne kadar dâhil-i hazîne olur ve ne kadar akça harç olur hep yazılır. Her gün yazıldığı için Ruzname derler. Ruz deyu güne der, nâme deftere derler. Muhasebe dedikleri gelen akça ne mikdar gelmiştir ve giden ne mikdar gitmiştir, hesab olunur. Ana muhasebe derler. Muhasebeciler Divan ı hü-

mayunda bir kaç vardır. *Başmuhasebeci, Rumeli muhasebecisidir, dahi harac muhasebecisidir.* Haraçtan ne mikdar akça gelürse deftere kaydeder ve defter anda durur. *Evkaf muhasebecisi* evkafın muhasebelerin görür. *Mukataacı,* mukataât defteri andadır. Ne kadar yük mukataa var ise ol görür. Mukataa deyu gümrüğe derler. Bir yılda dört yüz akçayadır. Ana mukataa derler. Mukataanın manası kesilmiş demektir. *Mültezim,* üzerine bir mukataa kesüp alana derler. *Mübaşir* deyu mültezimlerde kalan akçayı tahsil edene derler. *Ümena* deyu *Matbah Eminine* ve *Şehreminine* ve *Gümrük Eminine* ve sair eminlere derler. Eminin manası bir adama şu hizmeti sana inandım, gör demektir.

Tecdid-i berat.

Benim padişahım, tecdid-i berat demek yeniden cülus-ı hümayun oldukta zuama ve ehl-i timar ve ehl-i cihet ne kadar var ise beratın tecdid etmek kanundur. Ehl-i ziametten yirmi bin akça yazar, bir beratın mîrî için sekiz yüz akça alınmak kanundur. Ve ehl-i timar ki yüz bin akça yazısı ola, tecdid-i berat ettikte mîrî için yüz yirmi akça alırlar ve ehl-i cihet *imam* ve *hatip* ve *müezzin* ise bir akça beratı tecdid olursa otuz akça alurlar. *Kağıt Emini* devşirip hazîneye teslim eder. 15 v.

Benim padişahım, *Gümrük Emini* İstanbul'da ne kadar bazirgân gemisi gelürse cümlesinden gümrük alır. Yüz bin akçadan on bin akça alır ve Divan-ı Hümayuna teslim eder. *Koyun Emini* ne kadar koyun matbah-ı âmirelere lâzım olursa Koyun Emini tedarükeder. Bir yılda Matbah-ı âmirelere ve sair tayinata yüz yük akça sarf olunur. *Tersane Emini* tersane mühimmatın tedarük edüp hazır eder.

Ava çıkış.

Benim padişahım, saadetle şikâra bindikte *av oğlanları* bile giderler. *Çakırcıbaşı* ve *Şahincıbaşı* ve *Atmacıbaşı,* *Av ağası* bu dört ağadır. Av ederler, bir av aldıralsalar seğirdüp arzederler. Ol zaman bir mikdar altun ihsan buyurursuz. Biraz (۵۷) iltifat etmek muradunuz olur, bu avı alan doğanı göreyim dersiz. Getürdükte göreyim seni, bu doğanları bir hoşça gözedesiz. Şimden geru sıkça sıkça ava çıkarım diyesiz. Bu kadar kifayet eder.

Kırım hanları.

Benim padişahım, Timur Han dedikleri bir padişahdır. Acemden öte Özbek memleketinden zuhur etmiştir. İki yüz seksen bin askeri vardı. Her kangı padişah ile cenk etse galib olurdu. Tatar Hanları ol Cengiz oğlanlarındandır. Tatargân cinsinde hakikat yoktur. Anlardan yardım umulmaz. Nihayet hünkârımın çiraklarıdır. Küffar serhaddinde otururlar. Ecdad-ı izamın iltifat etmişlerdir. Hatt-ı şerif bu minval üzere yazmışlardır: 16 r.

Siz ki perverde-i nimetimiz Bahadır Giray 37) hansın, selâm-ı selâmet-encam-ı sultanî birle seni teşrif buyurduğumdan sonra malûmun olsun ki kış eyyamında bir yarar mirzanı baş diküp bir mikdar Tatar ile küffara akın edüp memalik-i küffarı garet edesiz.

Benim hünkârım, Vezir kulunuza telhis gönderüp arzettikte *verdim* yazasın ve arz böyle yazılır:

Arz-ı bîmikdar budur ki, mazul beylerden Ali Bey 38) yarar ve emekdar olduğu ecilden inayetlu padişahımdan rica olunur dedikte *verdim* diyesisiz ve dahi arz-ı bende-i bîmikdar budur ki alûfe yazusu olsun mu baki ferman padişahımıdır dedikte, *olsun* diyesisiz. Ve dahi arz-ı bende-i bîmikdar budur ki alûfe hazırdır verilsün mü dedikte, *verilsün* veya *veresiz* diyesisin.

Tahrir işleri.

Benim padişahım, *Muharrir-i memleket, yazıcı* demektir. Gayet lâzımdır. Otuz yılda bir kerre tahrir-i memleket kanundur. Amma gayet müslüman ve dindar âdemler tayin olunup cümle mahrusa bir uğruna tahrir lâzımdır. 16 v.

Rumeli eyaleti. 2]

Benim hünkârım, Rumeli beylerbeyisi Silâhdar Paşa'dır 18). On yük akça hası vardır. Eli altında yirmi dört sancak beyi vardır. Sancakları bunlardır: Köstendil sancağı, Mora sancağı, İskenderiye 1] sancağı, Tırhala sancağı, Vize sancağı, Silistre sancağı, Ohri sancağı, Avlonya sancağı, Yanya sancağı, Elbesan sancağı, Çirmen sancağı, Selânik sancağı, Vize (Vidin?) sancağı, Delvine sancağı, Üsküp sancağı, Kırkkilise sancağı, Duka

1] İškodra

2] Koçi bey'e izafe edilen risalede Ozi, Cezair-i bahr-ı Sefid, Zülkaderiye, Rumiye-i Suğra, Trabzon beylerbeyliklerinden de bahsolunmaktadır.

Lâyihayı istinsah eden zatın sancak ve hattâ eyalet isimlerini pek yanlış veya kelimeleri eksik kopye ettiği görüldüğünden aşağıki eserlerden istifade olunmak ve Ali Kemali Aksüt tarafından Koçu Bey'e izafe edilen risalede, *Netayic-ül Vukuat*'ta okunabilen şekillerle karşılaştırılmak suretiyle bunların doğru ve tam yazılmalarına çalışılmıştır.

Kanunî Süleyman devrine ait 951 H. (1544M.) tarihli mühimme defteri

Topkapı Sarayı Müzesi

Mecmua-i Muşeat c. II, s. 403 — 407

Feridun Bey

Kavanin-i Âli Osman der hulasa-i mezamin-i defter-i Divan s. 11-37

Ayn-ı Ali Efendi

Ahmed III. devrinde yapılmış bir Önasya haritası (Kitabesindeki liste)

Faik Reşit Unat

Histoire de L'Empire Ottoman, Tome 17, p. 56-62

Hammer

Histoire de l'état présent de l'Empire Ottoman p. 130-142

Ricaüt

The Government of The Ottoman Empire, p. 257-260

Lybyer

sancağı, Akkerman sancağı, Alaca Hisar sancağı, Budin sancağı, Bahterin (مختارین) Volçtrin? sancağı, Bender sancağı, Pizren (برز) sancağı. Bu sancakların beyleri vardır. Tabıl ve alem sahipleridir. Sefer oldukça ikişer üçer yüz âdem ile giderler. Cümle sancaklarda olan ziamet ve timar dokuz bin iki yüz yetmiş dört kılıçtır. Dokuz yüz on dört ziamet, maadası tezkireli ve tezkiresiz timardır ve zuamaya beş binde bir cebelü olur. On bin akça timarı olan yirmi bin akçaya varınca üç cebelü verirler. Bu minval üzere Rumelinde olan zuama ve timar cebelileri kanun üzere yirmi bin iki yüz nefer olur. Beylerbeyisi ve sancak beyisi ve sancak beyleri cebelüleri ile beş yüz nefer olur. Bu takdirce Rumeli askeri kanun üzere cebelüleri ile otuz üç bin mikdarı asker olur. Bir senede cümle hasları beş yüz altmış sekiz yük elli yedi bin akça olur. 17 r.

Anadolu eyaleti.

Benim hünkârım, Anadolu beylerbeyisi Mustafa Paşa'dır9). On yük akça hası olur. Eli altında on dört sancak beyi vardır: Saruhan (صاریجان) sancağı ve Aydın sancağı, Kastamonu sancağı, Hüdavendigâr sancağı, Bolu sancağı, Menteşe sancağı, Hamid sancağı, Ankara sancağı, Karahisar sancağı, Teke sancağı, Kângırı sancağı, Sultan Önü (اوکه) sancağı, Karesi (قبرسه) sancağı. Anadolu eyaletinin sancaklarında olan ziamet ve timar yedi bin üç yüz kılıç olur. Doksan beşi ziamet, mâadası timardır. Dokuz bin yedi yüz nefer cebelüleri olur. On yedi bin asker olur. Bir senede hasları üç yüz otuz sekiz yük otuz iki akça olur.

Karaman eyaleti.

Benim hünkârım, Karaman Beylerbeyisi Hasan Paşa'dır8). Altı yük altmış bin akça hası olur. Eli altında yedi sancak vardır: Konya sancağı, Kayseriye sancağı, Niğde sancağı, Beyşehir (بیکشهر) sancağı, Kırşehir sancağı, Akşehir sancağı, Aksaray sancağı. Karaman eyaletinin sancaklarında olan zuama ve erbab-ı timar bin altı yüz yirmi altı kılıçtır. Yüz on altı ziamet, mâadası timardır. Emren zuama ve ehl-i timar kanun üzere cebelüleri dört bin altı yüz mikdarı asker olur. Bir senede cümle hasları seksen altı yük elli beş bin altı yüz altmış üç akça olur. 17 v.

Bosna eyaleti.

Benim hünkârım, Bosna Beylerbeyisi Şahin Paşa'dır76). Altı yük elli bin akça hası olur. Eli altında sekiz sancak beyi vardır: Bosna sancağı, Hersek sancağı, Kelis sancağı, Pojeğa sancağı, Zaçne sancağı, Kirka sancağı, Rahviçe sancağı. Bu sancaklardan zuama ve ehl-i timar üç yüz

otuz nefer olur. Cebelüleri ile hayli âdem olur. Cümle hasları bir senede yüz yirmi iki yük on üç bin beş yüz seksen akça olur.

Tamşuvar e-
yaleti.

Benim padişahım, Tameşvar Beylerbeyisi Mehmed Paşa'dır³⁹). Sekiz yük altı bin akça hası olur. Altı sancağı vardır: Mudara sancağı, Lipva sancağı, Çanad sancağı, Göle sancağı, Yanova sancağı, Tameşvar sancağı. Bu sancaklarda üç yüz otuz nefer zuama, erbab-ı timar vardır. Cebelüleri ile hayli asker olur. Hasları bir senede seksen beş yük yedi bin üç yüz sekiz akça eder.

Budin sanca-
ğı.

Benim hünkârım, Budin Beylerbeyisi vezir Musa Paşa'dır⁷⁵). Sekiz yük seksen bin akça hası olur. Eli altında on sekiz sancağı vardır: Eğri Beylerbeyiliktir. Peçoy sancağı, Kanije sancağı, Semendire sancağı, Bihut (بھوت) sancağı, İstulni-i Belgrad sancağı, Estergon sancağı, Sekedin sancağı, Hatvan sancağı, Şimontorniye sancağı, Serem sancağı, Kupan sancağı, Filek sancağı, Seksard sancağı, Muhaç sancağı, Seçen sancağı, Noygrad sancağı, Sigetvar sancağı, Solnok sancağı. Zuama, erbab-ı timar iki bin yedi yüz âdem olur.

18 r.

Kıbrıs eya-
leti.

Benim hünkârım, Kıbrıs Beylerbeyisi Hüseyin Paşa'dır⁷⁴). Yedi sancaktır, ceziredir: Kıbrıs sancağı, İçel sancağı, Tarsus sancağı, Alâiye sancağı, Sis sancağı, Kirine sancağı, Magosa sancağı. Bu üç sancak salyanedir. Zuama, erbab-ı timar cümle kırk bin iki yüz nefer âdem olur.

Şam eyaleti.

Benim padişahım, Şam Beylerbeyisi Osman Paşa'dır⁷⁷). On yük akça hası olur. Eli altında yedi¹ sancak vardır: Kudüs-i şerif, Gazze sancağı, Safed sancağı, Nablüs sancağı, Leccun sancağı, Tedmür sancağı, Sayda-Beyrut sancağı, Kerek-Şüveyk sancağı. Bu sancaklardan zuama, erbab-ı timar cümle sekiz yüz kırk altı neferdir. Bir senede mahsulleri altmış beş yük sekiz bin altı yüz altmış iki akçadır.

Şam Tarab-
lus eyaleti.

Benim padişahım, Şam Trablus Beylerbeyisi Mehmed Paşa'dır² 40). Sekiz yük akça hası olur. Beş sancağı vardır: Hama sancağı, Humus sancağı, Selemyye sancağı, Cible sancağı, Trablus sancağı. Bu sancaklarda zuama, erbab-ı timar cümlesi bin iki yüz altmış üç nefer olup bir sene timarlarının hasılları elli altı yük sekiz bin dört yüz kırk akça olur.

18 v.

Halep eya-
leti.

Benim hünkârım, Halep Beylerbeyisi Mehmed Paşa'dır⁷⁰). Sekiz-

¹] Koçi Bey'e izafe edilen lâyhada on bir sancak gösterilmiştir. (s. 101)

²] Koçi Bey'e izafe edilen lâyhada bu eyalet Şam eyaleti ile karıştırılmakta ve valiliğinde yine Osman Paşa gösterilmektedir. (s. 101)

yüz akça hası olur. Taht-i yedinde sancakları vardır: Adana sancağı, Ek-
rat-ı Kilis sancağı, Birecik sancağı, Mearre sancağı, Azir sancağı, Balis
sancağı, Münbiç sancağı. Bu sancaklarda zuama, erbab-ı timar sekiz yüz
yetmiş sekiz nefer âdem olur. Bir sene mahsulleri yetmiş yedi yük on
üç bin yirmi bir akça olur.

Diyarbakir e-
yaleti.

Benim padişahım, Diyarbakir Beylerbeyisi Vezir Ahmed Paşa' 5)
dır. On iki yük akça hası olur. Dokuz¹ sancağı vardır. Harput sancağı, Er-
gani sancağı, Siverek sancağı, Nusaybin sancağı, Hasn-ı Keyf sancağı, Çi-
mişkezek sancağı, Siird sancağı, Miyafarkin sancağı, Akçakal'a sancağı,
Sincar sancağı, Bismil sancağı, Soğman sancağı, Kulp sancağı, Mihrani
sancağı, Tercil sancağı, Hazo sancağı, Pertek sancağı, Çapakçur sancağı,
Çermik sancağı ve beş hükûmet dahi vardır: Genc hükûmeti, Cizre
hükûmeti, Eğil hükûmeti, Palu hükûmeti, Hazzo. Bu sancaklarda zuama,
erbab-ı timar iki bin dokuz yüz doksan iki neferdir. Bir senede hasılları 19 r.
yüz on dört yük akça olur.

Kars eyaleti.

Benim hünkârım, Kars Beylerbeyisi Keteağaç Paşa'dır² 41). Sekiz
yük altmış bin akça hası olur. Altı sancak vardır: Ardahan-ı Küçük, Ho-
cvan, (Nahcivan?) Zaruşat, Kemran, Kağızman, Pasin. Bu sancaklarda
zuama, erbab-ı timar bin iki yüz altı neferdir. Bir sene timarlarının ha-
sılları doksan yük dört bin yüz on dokuz akça olur. Acem serhaddidir.
Van kal'asına üç günlük yoldur.

Çıldır Eyaleti.

Benim padişahım, Halle³ Beylerbeyisi Sefer Paşa'dır² 42). Dokuz yük
akça hası olur. Eli altında on üç sancak vardır: Olti, Hartuş, Ardanuş, Arda-
han, Hacrek, Postho, Mahcil, Acara, Penek ocaklıktır, Pertkerek, Levaña,
Nısif, Şavşat. Zuama, erbab-ı timar bin üç yüz dört nefer olur bir senede.

Rıkka eyaleti.

Benim padişahım, Rakka Beylerbeyisi Mehmed Paşa³ 43) oğludur.
Altı yük seksen bir bin akça hası vardır. Eli altında yedi sancak vardır:
Cümle, Habur, Dera, Beni Rebia, Deyr-i Suruç, Rakka, Urfa (عرق).

Bağdad eya-
leti.

Benim hünkârım, Bağdad Beylerbeyisi Derviş Mehmed Paşa'
dır²). On sekiz sancak vardır: Hille, Zengi, Cevazir, Rumahin, Cengüle,
Karadağ, Dertşenk, Semavat, Beyat, Derne, Senkâbad, Valvasit, Irak ve 19 v.
gayri sancaklar beştir. Bağdadda zuama ve erbab-ı timar yoktur. He-

¹] Koçi bey'e izafe edilen risalede 24 sancağı olduğu yazılıdır (s. 101)

²] Koçi Bey'de Mehmed Paşa olarak yazılıdır (s. 102)

³] Bu kelime metinde ك şeklinde yanlış yazılmıştır.

men kal'a içinde sekiz bin yeniçeri vardır ve dört bin Bağdad kulu vardır ve üç bin mikdarı Paşa kulu vardır.

Musul eyaleti. Benim hünkârım, Musul Beylerbeyisi Süleyman Paşa'dır⁴). Altı yük seksen bir bin akça hası olur. Eli altında altı¹ sancak vardır: Musul, Bacvanlu, Tekrit, Eski Musul, Heruyane. Bu sancaklarda zuama, erbab-ı timar iki yüz yetmiş dört neferdir. Bir sene mahsulleri yirmi iki yük kırk bin yüz doksan akça eder.

Van eyaleti. Benim hünkârım, Van Beylerbeyisi Hasan Paşa'dır⁷). On yük akça hası vardır. Elinde on üç sancağı vardır²: Adilcevaz, Erciş, Muş, Barkiri, Kârkâr, Kesani, Espaberd, Ağâkis, Kotor, Kal'a-i Bayezid, Berda, Ovacık, Bidlis hükümeti. Bu sancaklarda zuama, erbab-ı timar üç yüz doksan bir nefer âdem olur. Bir sene mahsulleri iki yüz elli yük yetmiş dokuz bin akça olur.

Zor eyaleti. Benim hünkârım, Şehr-i Zor Beylerbeyisi Cafer Paşa'dır³). On bir yük akça hası olur. Elinde yirmi sancağı vardır³: Sürücek, Erdebil, Gazi keşşan, Şehribazar, Hazarmerd, Dolcoran, Merkâve, Cengule, Bil, Evtari, Belkas, Üşeni, Cebel-i Hamrin, Acur, Ebrumah, Davran, Kal'a-i Gazi, hükümet, Mihrevan. Zuaması ve erbab-ı timarı yoktur. 20 r.

Erzurum eyaleti. Benim Padişahım, Arzurum Beylerbeyisi Hüseyin Paşa'dır⁶). On yük⁴ hası vardır. On sancağı vardır: Karahisar-ı Şarki, Arzurum, Kigi, Pasin, Hınıs, Tekman, Malazgird, Kızıca, Mecnekerd, Mamervan. Bu sancaklarda zuama ve erbab-ı timar üç bin elli beş olur. Bir senede mahsulleri elli dokuz yük elli bin dokuz yüz yirmi altı akça eder.

Sivas eyaleti. Benim padişahım, Sivas Beylerbeyisi Siyayuş Paşa'dır⁵⁴⁴). Yedi sancağı vardır: Amasya, Bozok, Divriki, Canik, Arapkir, Çorum. Bu sancaklarda zuama ve erbab-ı timar üç bin beş yüz neferdir. Bir senede mahsulleri yüz on yük otuz beş bin akça olur.

Maraş eyaleti. Benim hünkârım, Maraş Beylerbeyisi Deli Bey Paşa'dır⁴⁵). Dört sancağı vardır: Maraş, Kars, Antep, Malatya. Bu sancaklarda zuama, erbab-ı timar iki bin beş yüz seksen iki neferdir. Bir senede mahsulleri doksan dört yük iki bin akça olur.

¹] Koçi Bey'e izafe edilen risalede bu eyaletin hası on iki yük ve sancağı on iki tane olarak gösterilmektedir

²] Koçi Bey'de yedi sancak

³] Koçi Bey'de hası on bir yük, sancağı on dördtür. Zuama ve erbabı timar bin üç yüz seksen kırktır.

⁴] Koçi Bey'de hası on yük, sancakları yirmi bir gösterilmiştir,

⁵] Yukarda (s. 460) bu eyaletin beylerbeyisi Mustafa Paşa olarak gösterilmiştir.

Diğer eyalet-
ler.

Benim hünkârım, Kefe Beylerbeyisi Eski Yusuf Paşa'dır 46). Habes Beylerbeyisi Mostarlı Mustafa Paşa'dır 12). Kastamonu Paşası Hasan Paşa'dır 47). Kerküd Paşası Mehmed Başa'dır 48). Mekke-i mükerrermede Şerif Zeyddir.

Kapucubaşılar.

Benim hünkârım, Kapucubaşı kullarınız artuk olur, eksik olur. Baş 20 v. kapucubaşı İsmail Ağa 49), Ahmed Ağa 50), Süleyman Ağa 51), Şehbaz Ağa 52), Hüseyin Ağa 53), Kasım Ağa 54), Şemsi Paşa oğlu Mustafa Ağa 55), Müstedam Ağa 56), bunlar Kapucubaşı kullarıdır. Elçi geldikte ikişer Kapucubaşı tutup rikâb-ı hümayuna yüz sürdürürler. Bir büyük hizmet ile beylerbeyine göndermeli oldukta Kapucubaşı gider. Yüz elli akça alûfeleri olur. Her gece Bab-ı Hümayunda bir Kapucubaşı nevbet bekler. Kapuyu hıfzeder. Anın izni olmayınca kapu açılmaz.

Mazul paşalar.

Benim hünkârım, mazul paşalar ve beyler vardır. Âsitane-i saadetine mülâzım olurlar. Bir mahlûl olsa istihkakına göre verilir. Halâ mazul olanlar: Halil Paşa 57), Rıdvan Paşa 58), Nuh Paşa 59), Kansu Paşa 60), Mehmed Paşa 61), İbrahim Paşa 62).

Arzuhal ver-
renlere edile-
cek muamele.

Benim padişahım, şehir dolaşmaya veyahut Cuma namazına vardıkta arzuhal sunalar, âdettir. Kapucularbaşı alır, yahut kethüdası alır. Saraya vardıkta sundukları arzuhalı götürün deyu emredin. Bir bir okun ve mühürleyüp Vezir-i Âzam kuluza gönderin ve bunların davaların bir hoşça görsün. Bir dahi şekva etmeğe olmasun diyesiz. Eğer ziyade feryad ederse arzuhal sunanı Kapucular Kethüdasına emredin. Bu feryad edenleri vezire götürün, bir eyüce davaların dinlesin, hakkını hak eylesin. 21 r.

Benim hünkârım, bir kurban etseler beş altın ihsan edin, Çukadar kuluza ile. Eğer zincir ile tutsak (طوتساق) gelse ekseri yalancılardır. Buyurun bir kaç akça versünler ve sağına soluna selâm verdikte mübarek başınız eğmek lâzım değildir. Gözünüz ile bakarsunuz kifayet eder. Ve yanunuzda yürüyen solaklara ahyânen sualiniz "bire koca şehir içi ucuzluk mudur? Eşkiyası var mıdır? Emn ü emanda mıdır?," dersünüz. "Eyüdür,, derlerse "Sakin yalan söyleme sen bilürsin,, deyu tenbih edesiz.

Benim hünkârım, haftada bir gün arz günün terk etme, saadette kayığa binüp gelün, arza çıkın. Yine devletle gidin. Zira halk derler kim saadette padişahım fukaranın umuru ahvalin takayyüd için zahmeti ihtiyar eder deyu dua ederler. Ahyânen şikâra bindikte reayadan arzuhal ederler, ol vakitte huzuruza getirüp söyledin. Zulmünüz vezirden midir, beylerden midir, kadılardan mıdır? deyu. Haberin aldıkta haseki kuluza koşup vezire gönderin. Bunun sözü tahkik ise ol beyin, yahut kadının hakkından gelsün deyu emredin.

- Ihsan ver-
mek. Benim hünkârım, ahyânen içoğlanı kulunuza odadan odaya birer 21 v.
kese ikişer kese ihsan edin. Ve sazende getürüp eğlenüp ihsan edin.
Ve dilsüz musahipleri getürüp ihsan buyurun ve cüce musahiplerin ge-
türüp ihsan buyurun ve yüzlerine gülüp taşrasının ahvalin sual buyu un.
Mücerred bir âdemi methede, yalnız anın sözüne itimad etmen, bir kaç
âdem eyülügüne şahadet etmeyince inanmak caiz değildir. Ekser gazez-i
nefs için, yahut hazz-ı nefis için zemmederler, hünkârımı vebale korlar.
- Sır sakla-
mak. Benim hünkârım, sırrı muhkem saklan. Aslâ umur-ı saltanata müte-
allik bir cevap söylemen. Vezir-i Âzamdân gayri yahud ki gayet devlet
hayırhahı olup itimad ettiğünüz mesabınız (مصاحبك) olup ahval görmüş ola.
Zira bazı âdem vardır, iyilik sanur kemlik eder. Heman saltanata lâzım sırrı
mühkem saklayup bir cevap işittikte bu sözü bana filân söyledi deyü
deyüvermiyesiz. Zira bir dahi kimse söylemez. Söylemek lâzımgeldikte
kulağıma şöyle söz dokundu diyesiz.
- Alûfe mik-
tarları. Benim padişahım, yeniçeri kullarınız ve bostancı ve acemi oğlanı
kullarınızın büyük alûfeleri bin yirmi altı yük yetmiş altı bin akça olur.
Benim hünkârım, altı bölük halkı sipahiyan ve silâhdaran ve alûfe-
ciyan ve gureba kullarınızın bir yılda alûfeleri bin yüz yirmi dört yük
yedi bin akça olur.
- Benim hünkârım, *gılmanan-ı enderun* ve *teberdaran-ı bîrun* bir 22 r.
yılda alûfeleri otuz yük doksan yedi bin akça olur ve kadıaskerlerin
ve yeniçeri ağasının ve kapucubaşılının ve mütferrika ve çasnigir ve
çavuş ve küçük ruznameci yediyle bir yılda alûfeleri yüz otuz altık yük
yirmi bin iki yüz akça olur.
- Benim padişahım, kapucu kullarınızın bir yılda alûfeleri elli beş yük
akça olur. *Aşçı, etmekçi* ve *kilârcı* ve *kasap* ve *yoğurtçu* ve *mumcu* ve *ta-
vukça* kullarınızın bir yılda alûfeleri otuz iki yük doksan iki akça olur. Ve
ahur halkı ki *sarraç* ve *yedekçi* ve *deveci* ve *katırcı* kullarınızın alûfeleri
seksen dört yük kırk bin akça olur. Ve *topçu kullarınızın* alûfeleri bir yılda
on dokuz yük seksen dokuz bin akça olur ve *cebeci kullarınızın* bir yılda
alûfeleri otuz dokuz yük elli dokuz bin akça olur. Ve *arabacı kullarınızın* bir
yılda alûfeleri sekiz yük akça olur ve *çadır mehterlerinin* bir yılda alûfeleri
dört yük elli iki akça olur ve *ehl-i hiref* dedüğü *terzi* (درزی) ve *kuyumcu* ve
kürkçü ve sair ehl-i san'at kullarınızın bir yılda alûfeleri on iki yük akça olur
tersane-i âmire ve *reisleri* ve *hüddamının* alûfeleri bir yılda elli yedi yük 22 v.
doksan altı bin akça olur ve dahi *Divan-ı Hümayun sakalarına* ve *Mat-
bah-ı Âmire sakalarına* bir yılda alûfeleri yetmiş altı bin akça olur. *Efren-
ciyan* (افرنجیان = fırıncıyan?) kullarına bir yılda alûfeleri elli üç bin akça
olur. Masraf yeniçeriye ve sipahiye ve cümle zikrolunan kullara cemîan
bir yılda alûfeleri iki bin altı yüz altmış altı yük elli bin akça olur.

Devletin mas-
rafları.

Benim hünkârım, hazîne-i âmireden masarif için Mısırdan şeker ve pirinç ve bahardan gayri ve sair ocaklıklardan gelenden gayri Matbah-ı Âmire mühimmatı için *Matbah Eminî* kuluna teslim olunan bir yılda iki yüz yük elli dokuz bin akça olur.

Benim hünkârım, Darüssaade alüfesine ve sair harçlarına bir yılda *Şehir Eminine* iki yüz seksen dört yük doksan bir bin akça teslim olundu.

Benim hünkârım, *ahur harcı* için *Arpa Eminine* bir yılda dokuz yük altmış bin akça teslim olundu. Ocaklardan her yıl iki yüz kırk bir bin kile arpa verilür.

Benim hünkârım, tersane harcı cümle ocaklardan tayin olunup ancak hünkârımın hassiye (خاصيه) kayıkları mühimmatı için hazîne-i âmireden bir yılda dört yük yetmiş dört bin akça verilir. 23 r.

Benim hünkârım, yeniçeri ocağına ve acemi oğlanı ocağına tayin olunan *fodla bahası* için *fodla kâtibine* bir yılda dokuz yük altmış bin akça verilür ve Saray-ı Hümayuna ve Matbah-ı Âmireye odun bahası *İstanbul Ağasına* her sene her yılda hazineden kırk yük akça verilür.

Benim padişahım, toplar döküldükte *Tophane Eminine* hazineden mühimmat için on bir yük otuz yedi bin akça verilmiştir.

Benim hünkârım, bir yılda cemi' kullarına alüfe verilür. İki bin altı yüz altmış altı yük elli altı bin yüz seksen akça 2666566180.

Benim hünkârım, *Şehir Eminine* ve *Tersane Eminine* ve *fodla kâtibine* ve *İstanbul Ağasına* ve *Tophane Eminine* masarif için hazineden verilen yedi yüz yetmiş yük yirmi bin akça olur. 77020000.

Benim padişahım, bazı harçlar için gine bir yılda yüz yetmiş sekiz yük altmış beş bin akça olmuştur. 17865000.

Benim hünkârım, yeniçeri ve sipahi ve sair emînler ve harçlar bir yılda üç bin sekiz yüz on beş yük kırk bin dokuz yüz elli yedi akça hazineden masraf olundu. Cem'an yekûn 38154957.

Devletin geli-
ri.

El'irad: benim padişahım, cümle Rumelinin haracı bir yılda bin yüz yirmi altı yük akça olur. Tayin ocaklıklara verildikten sonra dâhil-i hazîne olan cümle sekiz yüz bir yük altmış iki bin akçadır.

Benim padişahım, evkafın hazîneleri Rumelinde bir yılda yüz kırk dört yük yirmi yedi bin akça olur. Bazı tayinat verildikten sonra yüz sekiz yük yetmiş üç bin akça hazîneye teslim olunur. 23 v.

Benim hünkârım, Rumelinin avarız hanları tayinatlar verdikten sonra iki yüz altmış yedi yük kırk dokuz bin akça hazîne-i âmireye teslim olunur.

Benim hünkârım, Rumelinin mukataaları malından cümle ocaklara verildikten sonra bin iki yüz on yük ve kırk iki bin sekiz yüz doksan akça hazîneye teslim olunur. Cem'an Rumelinde bir yılda gelüp hazîne-i âmireye vasil olan iki bin üç yüz seksen sekiz yük yirmi sekiz bin akça olur.

Benim hünkârım, Anadolu'da olan haraç malı bir yılda cümle tayinat verildikten sonra yüz otuz beş yük ve otuz dört bin akça hazîne-i âmireye teslim olunur.

Benim hünkârım, Anadolu'da *piyade* ve *müsellim hanları* malından bir yılda sekiz yüz altmış bin akça hazîneye teslim olunur. Anadolu mukataatı malından cümle tayin verildikten sonra elli yedi yük akça hazîne-i âmireye teslim olunur.

Benim padişahım, Analinin (آناطولى نك = آنالى نك) cizye ve avarızından ve piyade ve müsellim hanları ve mukataat malı cemian bir yılda bin dokuz yüz altmış üç yük akça olur. Ocaklık ve sair tayinat verildikten sonra Âsitaneye dâhil olan bin iki yüz bir yük doksan dokuz bin olur. Yalnız Anadolu'nun iradı dahil-i hazîne budur. **24 r.**

Hesab-ı Rumeli: Rumelinin malı cemian bir yılda beş bin dört yüz yük otuz sekiz bin akça tahsil olup lâkin ocaklık vesair tayinata verildikten sonra dâhil-i hazîne olan bir yılda üç bin altı yüz kırk yük bu hesap üzere bin yedi yüz dokuz akça tayinat ocaklıklara verilmiştir.

Cem'an yekûn hesap: Benim padişahım, Rumelinin ve Anadolu'nun cemian malı bir yılda beş bin dört yüz otuz sekiz yük akça olur. İçinden harçlar verildikten sonra Âsitane-i saadete gelüp dahil-i hazîne olan bir yılda üç bin altı yüz kırk yük akça olur. 364000000. Masarif-i cümle bu akçadan her üç ayda bir kerre kula alûfe verilüp ve sair harçlar ki Âsitanedен vaki olur, cümle verilüp yılda bir kerre rikâb-ı hümayuna muhasebe arz olunur. Baki ferman padişahımındır.

Enderun teğ-
kilât ve ni-
zamları, va-
zifeleri.

Ahval-i Enderun: Benim hünkârım, *İçoğlanları kullarınız* kanundur, *Has Odabaşı* gözedir. Altı ağa, on iki eski, (yirmi) iki acemi cümle kırk ağa olur. Artuk, eksik caiz değildir. Has Odabaşı, andan *Silâhdar ağa*, *Çukadar ağa*, *Rikâbdar ağa*, *Dülbend oğlanı*, *Miftah gulâmı*, *Peşkir gulâmı*, *İbrik gulâmı* dahî aşağı yolu eskilerdir. Her kim evvelce rikâb-ı hümayuna gelürse sonra gelen anın altındadır. İki oğlan Has Odaya aldıkta biri *hazinelî*, biri *kilârlî* da olsa hazineli kilârlının üstüne oturup *eski* olur. **24 v.**

Has Oda.

Benim hünkârım, Has Odalı kullarınızı *Odabaşı* zabteder. Suç etmekte haklarından gelür, hünkârıma arzeder. Amma beş *zülüflü oğlanlara* karışmaz. Anlar ana beraber ağalardır. Has Odabaşının alûfesi yetmiş akçadır. Payede Kapuağasının altında oturur. Cümle hizmet-i hümayunumuza ol görür. Taşrada kaçan hizmet ısmarlasanız var ağa filân hizmeti gör deyü buyurursuz ve Has Odaya bir oğlan almak lâzımgeldikte Has Odabaşıya buyur ki filân oğlanı odama lâyük müdür? Lâyık olmıyanı hizmet-i hümayunuma arzetmiyesin, yoksa sen bilürsün diyesiz.

Benim hünkârım, *Silâhdar ağa* kulunuz Siyavuş Ağadır (63). Kırk akça alûfesi vardır. Hizmeti, hünkârımın silâhına karışur. Kılıç gibi ve

tüfek ve ok, yay bunları görür, gözedir ve şikâra ve bağçeye vardıkta önünüze sofrayı ol kor. Yolu hünkârımın ihsanına göre olur. Ne mansıb verseniz kanundur ve *Çukadar ağa* kaftanlarınızı ve kürklerinizi ve yağmurluklarınızı görür, gözedir. *Rikâbdar ağa* kulunuz çizme ve pabuç 25 r. hizmetin görür ve pabucunuzu mübarek ayağunuza geydirir ve *tülbend oğlanı* mübarek başınıza geydiğiniz sarıkları ve çamaşurları gözedir. Anın hizmeti oldur. Andan aşağı *miftah oğlanı* Has Odayı zabteder ve suç edeni Odabaşıya söyler ve *peşkir oğlanı* makramaya karışır ve yemek makarmasına karışır. *İbrikdar*, leğen ibrik hazırlamak anın hizmetidir.

Benim hünkârım, Zülüflü ağalara hizmetünüze mansıb ihsan buyrursuz. Has Odada miftah oğlanı ve aşağı eskiler yolları müteferrikaliktir. Kanunları yılda iki kerre bahşiş alurlar. Bir kerre mevlûdiyye ve bir kerre bayramda alurlar ve Has Odanın bahşışı dört yüz altundur. *Mevlûdiyye* ve *îdiyye* silâhdarın yüz yetmiş altundur, *Çukadarın* yüz yetmiş altundur, *Rikâbdarın* yüz elli altundur, *Toğancı başının* yüz yirmi altundur, *Miftah oğlanın* yüz altundur ve *Peşkir oğlanın* ve *İbrikdar oğlanın* ve *mes'çi şagirdi* yüzer altundur. Bunlardan aşağı seksener altundur. *Küçük oda kethüdasına* kırk altundur. *Musahibbaşı, dilsüz* ve içeriden *baş hocaya* varınca otuzar altundur. Bu bahşiş bir kerre mevlûd ayında olur ve bir def'a büyük bayramda olur.

Benim hünkârım, bundan gayri hil'atler vardır. Bayramda alurlar. 25 v. *Zülüflü ağalar* üçer seraser, üç kemha ve üçer atlas alurlar. Acemiler üçer hil'at alurlar. Esbab (esvab) akçasından gayridir bunlar.

Hazine Odası.

Benim hünkârım, Hazine ikinci oda sayılır ve *Hazine Kethüdası* kulunuz zabteder. Andan aşağı *Gügümbaşıdır*, dahi on iki eski olur kanundur. Eskileri bıçak takınırlar. Acemileri zabteder. Suçu olanı kethüdaya kovalayıp döğdürürler. Gügümbaşı, kethüdanın Kayımmakamıdır. Yolu Has Odadar ve eğer taşra çıkarırsanız yolu altmış akça müteferrikaliktir ve hazinelilere yılda iki kerre bahşiş verilür. Mısır hazinesi geldikte âdem başına biner akça alurlar ve bir dahi kış günlerinde rikâb-ı hümayuna el yağı sunarlar. O zaman dahi biner akça alurlar ve esbab akçası eskilik ile biri birinden ziyade alurlar. Dört nevbettir. Yılda bir kerre rikâb-ı hümayuna arz olunur. Esbab akçası dedikleri bir yılda bir kerre rikâb-ı hümayuna arz olunup saray içinde ne kadar kaftan giyer kulunuz var ise cümlesi alır. Bir nevbet büyük çıkma akçası derler. İki bin dört yüz akça olur. Bir nevbet küçük çıkma olur ve bir nevbet münakkaş akçası derler ve bir nevbet ki dördüncü nevbettir, mansıb akçası derler. Her nefer yoliyle durup dört nevbet esbab akçası alır. Üç ayda bir kerre kaftana müstehik olur ve bir yılda bir kerre kuşak akçası 26 r.

olur, bin altı yüz ve bir yılda iki defa takye akçası olur, ikişer yüz akça. İki defa da kemer akçası olur, yüz yirmişer akça.

Kilâr Odası.

Benim hünkârım, Kilâr Odası üçüncü odadır. Hazîne odasından aşağıdır. *Kilâr kethüdası* zapteder. *Kilârı Peşkirbaşı* gözetir. Bir oğlan suç eylese kethüdaya söyleyüp döğdürür. Saadetle yemek yedikte Has Odada kilârcıbaşıya sahan aliverir. Has Odada mahlûl düştükte alursunuz. Eğer taşra çıkarırsanız yolu altmış akça müteferrikalıktır. Kilârlı kulunuz bir yılda bir kerre nisan yağmuru yağdıktâ devşürüp rikâb-ı hümayuna gönderirler. Bin akça bahşîşi kanundur. Esbab akçaları dört nevbettir. Lâkin yılda bir kerre bir uğurdan ihsan olunur.

Benim hünkârım, nefsi-i şerifiniz için kilâra gelen has etmeği *peşkirbaşı* zabteder. Andan aşağı eskî *Peşkirbaşı şagirdidir*. Devletle yedüğünüzde altun siniyi ve kaşıkları yıkar, zapteder. *Turşucu* yoğurtları ve turşuları zabteder. *Yemişçi*, gelen yemişleri hıfzeder. Her birinin başka hizmeti vardır. Bir kimse bir kimsenin hizmetine karışmaz ve cümlesinin üzerine kethüda nazırdır. Hizmet etmiyenin hakkından gelür.

Seferli Oda.

Benim hünkârım, Seferli Oda dördüncü odadır. *Saray kethüdası* zabteder. *Seferliyi de Çamaşırbaşı* zabteder. Suç edeni kethüdaya döğdürür. Seferli ocağında dahi hazineli gibi ve kilârlı gibi on iki bıçaklı vardır. Hizmetleri künkârımın çamaşırın yaykadarlar (یا اعداد). Sazende olan ekseri seferlidir. *Dilsüzler* ve *hocalar* seferli olurlar. Mahlûl olsa yerine rikâb-ı hümayuna arz edüp büyük odalı ve küçük odalı dilsüzlerden alurlar. Çamaşırbaşının yolu Has Odadır. Hamamcıbaşının yolu Has Odadır. Eğer taşra çıkarılırsa yolları kırk akça çasnigirliktir. Seferli kullarunuz ekseri sazendedir ve tellâkdir ve dilsüz ve hocadır. Gümlesi bir odadır. Seferlinin hizmeti yoktur ve gelürü dahi çoktur. Büyük odalı ile bir yerde olurlar idi. Merhum karındaşın şak-ki hane-i büyük yaptırıp seferliyi büyük odalıdan ayırıp başka oda verdiler. Anların dahi yolları yirmi akça sipahiliktir. Eskiliğine göre terakki verilür. Eski emekdar olan yirmi beş akça alır. Kırk akça defterde kanunları vardır.

26 v.

Büyük Oda.

Benim padişahım, Büyük Oda kullarunuzun zabiti *kethüdadır*. İçlerinden birini *odabaşı* ederler. Ol anları zabteder. Eğer mutî' olmazsa kethüdaya söyler. Giydikleri kurziye (قرضیه) çukadır. Bir yılda bir kerre bir kurziye çuka ve bir takye verilür. Kilârdan ve hazineden ve seferliden mahlûl düştükçe kaftan altına verdim deyü buyurursuz. İçlerinde eski

27 r.

yoktur. Nihayet on iki halife vardır. Vacib-ür-riaye taşradan hoca tayindir, gelüp okudur.

Benim hünkârım, Büyük Odaya oğlan alınmak lâzımgeldikte Galatasara-

yından, ya İbrahim Paşa sarayından alunsun deyu buyurursuz. Kapu Ağasına emr-i şerif edersiz. Bir oğlan rikâb-ı hümayuna arzulunsa Galatasarayına yahut İbrahim Paşa sarayına gitsün deyu emredin. Bir uğurdan yeni saraya götürmen.

Küçük Oda.

Benim padişahım, Küçük Odalı büyük odalı gibidirler. Çuka dilme giyerler. İçlerinden biri odabaşı olup kethüda vekili olur. Yolları kaftan altıdır. Ve hazîneye ve kilâra girerler. Emrettikte Büyük Odadan ve küçükten alunsun deyu birin küçükten birin büyükten alunur. Küçük Odada dahi on iki halife vardır. Taşradan hoca gelüp okudur. Halifeleri dahi içerüden beşer onar oğlan okudurlar. Küçük Odalı Büyük Odalı gibidir.. Hemen okuyup yazup marifete çalışurlar. Sadetle çıkmak ettikte hazîneye ve kilâra ve seferliye alursuz. Sekiz akça alûfeleri vardır. Bir yılda bir donluk kurziye çukaları ve iki yüz akça düğme akçası alurlar.

27 v.

Benim hünkârım, ahyânen iç oğlanlarına ikişer üçer kese akça kanundur, ihsan.

Benim hünkârım, *Kapu ağası* sarayın baş zabitidir. İç oğlanlarına müteallik cümle ırz anındır. Has Odada mahlûl düştükçe kanun budur ki kapu ağa bir defa hazineden güğümbaşı arz, bir defa düşerse kilârdan peşkirbaşı arzeder. Seferliden çaşnigîrbaşı arzeder. Yahut *hamamcıbaşı* arzeder. Şöyle ki bir gayri kimse arzede, kanun değildir.

Benim padişahım, gece gündüz kulların can (ve) gönülden hizmet edüp yol beklerler, otuz kırk yıl hizmet ederler. Bir yol için ecdad-ı izamin zamanından aslâ yolsuz olmamıştır. Dahi dün gelen bu acemi nedir bu benim hismım yahut hizmetkârımdır deyu hilâf-ı kanun arzedüp yolsuzluk ederler.

Benim hünkârım, Hazîneden, Kilârdan ve Seferliden mahlûl olsa arzettiklerinden Büyük Odanın başı alunsun deyu ferman eylen. Bir dahi Küçük Odadan arzederse Küçük Odanın başı alunsun deyu buyurun, amma dilek ile alınsa kimse ocak beklemeğe heves etmez. Böyle rağbet lâzımdır. Hem can ve gönülden hizmet ederler.

Benim hünkârım, rikâb-ı hümayununa taşradan bir oğlan arz etseler Galatasarayına verdim deyu emredin. Bir dahi arzetseler İbrahim Paşa sarayına verdim deyu emredin, bir dahi arzetseler Büyük Odaya verdim veya Küçük Odaya verdim deyu emredin. Hazîne ve Kilâr ve Seferliye emretmiyesiz.

28 r.

Enderunda arzihal sunma.

Benim hünkârım, rikâb-ı hümayuna arzuhal sunalar, kanun budur ki Has Odalının arzuhalin odabaşı rikâb-ı hümayuna arzeder, verir. Gayri kimse ağalardan caiz değildir. Eğer has odalı eskiler ise yolu müteferrikalığıdır. Eğer acemilerden ise yolu çaşnigîrliktir. Hemen arzuhalinin üzerine yoliyle verdim deyu buyurasız ve hazînelinin arzuhalin Hazîne kethüdası Kapu Ağasına versün, Kapu Ağası arzetsün, kanun budur. Gayri yerden gelürse caiz değildir. Hazînelinin yolları sipahiliktir. Arzuhalinin üzerine yoliyle verdim deyu buyurasımız.

Benim hünkârım, Kilârlı kullarının arzuhallerin Kilâr Kethüdası Kapu Ağasına verir. Kapu Ağası arzetsün, kanun budur. Yolları sipahiliktir. Arzuhalinin üzerine yoliyle deyüp buyurursun. Divan-ı Hümayunda yoklanup kanun ne ise ana göre alûfe tayin olunur. Yolları yirmi akça sipahiliktir. Amma eski olursa yirmi dokuz akçaya varınca vardır.

Benim hünkârım, Büyük Oda kullarınızın arzuhalin Saray Kethüdası 28 v. Kapu Ağasına verir. Kapu Ağası arzeder. Gayri yerden gelse Kapu Ağası etsün deyü buyurun. Yolları on sekiz akça sipahiliktir. Mertebesi olursa yirmi olur. Kırmızı bayrakta sipah olur, on sekiz ile olurşa silâhdarda, sarı bayrak da olur. Büyük Odalı sipah olur, Silâhdar olur. Aşağı bölükte olmaz. Divanda yoklanursuz, hemen yoliyle verdim deyu buyurun.

Benim hünkârım, Küçük Odalı kulların arzuhallerin (saray) kethüdası Kapu Ağasına verir, ol da arzeder. Arzuhalin oğlan kendi verse caiz değildir. Oğlana değnek ısmarlan. Yolları on dokuz akça sipahiliktir. Kırmızı bayrakta olur. Silâhdar bayrağına olmaz.

Benim hünkârım, Zülüflü baltacılar kullarunuzun arzuhalin Baltacılar Kethüdası Kapu Ağasına verir, ol da arzeder. Baltacılar Kethüdasının yolu altmış akça müteferrikalıktır. Dahi ziyade hizmet ederse ziyade olur. Yolları on dokuz akça sipahiliktir. Yarısının on sekizdir. Eskiler mertebesine göre olur. Otuz beş olur. Kırk akça olur. Odalarında cinni itibar eder. Cininde yukarı tiz on dokuz ile sipah olur. Cininden aşağı yatanlar on sekiz ile silâhdara çıkarlar.

Benim hünkârım, Galatasarayının arzuhalin Saray Ağasına verüp ol 29 r. da Kapu Ağasına verüp arzeder. İbrahim Paşa sarayı dahi öyledir. Ve Edirne sarayı dahi öyledir. Bu üç sarayın yolları on dört akça, on altı akça ile. Aşağı bölükte sipahi olurlar. Yolları muayyendir. Gayri zamanda caiz değildir. Bazı zaman da eskilik ile üçer dörder oğlan Yeni Saraya, Küçük Saraya almak kanundur.

Benim hünkârım, Kapu Ağası kulunuz cümle saray-ı hümayunda olan oğlanın baş zabitidir.

Benim hünkârım. Hazînedar Başî Kilâr-ı Âmireyi zabteder. Gözün aç, hazîneyi muhkem zabteyle, deyü tenbih buyurun. Gerek iç kilâr, gerek taşra kilâr cümlesi anın hükmündedir.

Benim hünkârım, Kilârcı Başî kulunuz cümle nefsi şerifinize lâzım olan zahîreyi *Helvahaneye* ve *Matbah-ı Âmireye* ve *Kilâra* ve *Has Furuna* ve *haricî furuna* ve *yoğurtçulara* ve *tavukçulara* ve *mumculara* ve *bozahanecilere* ve *kasaplara* cümle Kilârcı Başî hükümet eder. Bu ocakları görüp gözedir, ve zabteder. Cümle kanunnâme budur. Artık, eksik yoktur.

Bunun icadı bin altmış birde vaki oldu ve bu nüshanın tahriri bin yüz on senesi zilhicce-i şerifesinin yirmi ikinci gün vaki olmuştur. ¹

¹] Bu tarihlerin birincisinden maksat ne olduğu anlaşılamiyor. İkinci tarih risalenin istinsah tarihi olmak gerektir.

EK

Kara Mustafa Paşa lâiyhası, bize bu devrin devlet adamlarından 63 kişiyi isimleriyle ve memuriyetleriyle tanıtmaktadır. İçlerinden dokuzu sonra, sadaret makamına kadar yükselmiş bulunan bu zatların resmî hayatlarının seyri hakkındaki malûmatı da tesbit etmek faydalı olacaktı. Tecrübemiz elde mevcut biyografik türkçe kaynaklarla bunun, maalesef, tamamen yapılması mümkün bulunmadığını gösterdi. İçlerinden ancak otuz biri *Sicil-li Osmani*'de görülmekte, *Kamus-ül-âlâm* bunlardan yalnız on birini almakta, *Hadikat-ül-Vûzera*, *Harita-i Kapudan-ı Derya*, *Sefine tür-Rüesa* gibi hususî biyografi kitapları da ancak mevzularına girenler hakkında, hattâ bazan yanlış olmak üzere, malûmat vermektendirler. Otuz ikisi hakkında da bilgi edinmek kabil olmuyor. Belki bunlardan bazıları için devirlerinde yazılmış mecmua veya kitaplarda malûmata rastlanabilirse de bunları tanıtacak kılavuzlardan da henüz mahrum bulunmaktayız. Elde edilen malûmat lâiyha içinde alâkahların adları yanına konulan sağdan parantezli italik rakamlar sırasıyla aşağıda hulâsa edilmiş ve her birinin nerelerde bulunduğu da yanlarında kitap adlarının işaretleri¹, cild ve sahife numaralarıyla gösterilmiştir. Bu küçük deneme ile, Türkiye tarihi için bugüne kadar yapılmış olan biyografik kaynakların ne kadar eksik olduğunu, mahsus ve esaslı bir çalışma ile tesbiti mümkün her türlü malûmatı bir araya toplamak suretiyle memleketin idarî, siyasî, ilmî ve askerî hayatında az veya çok rol almış olan bütün insanlarımızı daha yakından ve iyi tanımak mecburiyetinde bulunduğumuzu belirtmek istedim. Tarihle meşgul olanlarla tarihî araştırmaları sevenlerin sabırlı ve uzun bir elbirliğiyle vücuda getirebilecekleri böyle umumî ve zengin bir *Türk Biyografî Lûgati*'ni yapmak için gerekli işlere girişmekte henüz geç kalmış değiliz. Yalnız bu çalışmaları teşkilâtlandırmak ve bir merkeze topluyarak tetkik ve tasnif ettikten sonra, neşretmek ancak devletçe yapılabilir mülâhazasıyla bu temenniye buraya kaydetmeği bir vazife bildim.

F. R. U.

- 1] Yeniçeri kethüdası 1641 de Yeniçeri Ağası olmuştur. 1650 de Bursa Beylerbeyisiyken öldürülmüştür.
B e k t a ş Ağā
- S. O. c. II, s. 23
K. Â. c. II, s. 1332
- 2] Bağdad Beylerbeyisi (22. IV. 1653 - 29. X. 1954) de Sadrazam olan bu zat
D e r v i ş M e h m e d Paşa Şam, Diyarbekir, Bağdad, Musul, Halep Anadolu, Bosna, Silistre Beylerbeyiliklerinde ve Kaptan Paşalıkta bulunmuştur.
- S. O. c. II, s. 331
K. Â. c. III, s. 2138
H. V. s. 98-99
H. K. D. s. 60

1] Gülbün-i Hanan G. H.
Hadikat-ül Vûzera H. V.
Harita-i Kapudan-ı Derya H. K. D.
Kamus-ül Âlâm K. Â.
Lûgat-ı Tarihiye ve Coğrafiye L. T. C.
Sefine-tür Rüesa S. R.
Sicill-i Osmani S. O.

Türk Tarih Vesikaları

- 3] Şehr-i Zor Beylerbeyisi
C a f e r Paşa Kıbrıs, Adana, Şam, Diyarbakır Beylerbeyiliklerinde bulunmuştur. 1654 ten sonra ölmüştür.
S. O. c. II, s. 74
- 4] Musul Beylerbeyisi
S ü l e y m a n Paşa Hacı İvad, Sarı Süleyman Paşa olması muhtemeldir.
S. O. c. III, s. 67
- 5] Diyarbakır Beylerbeyisi (?)
H ü s e y i n Paşa
- 6] Erzurum Beylerbeyisi
H ü s e y i n Paşa Nasuh Paşa'nın oğludur. Kapucular kethüdalığında, Mirahur-ı evvelikte, Budin, Sivas ve Halep Beylerbeyiliklerinde bulunmuştur. 1643 de ölmüştür.
S. O. c. II, s. 191
- 7] Van Beylerbeyisi
H a s a n Paşa Küçük Hasan Paşa, Sekbanbaşılıktta, Yeniçeri Ağalığında, Bağdad, Trablus, Şam, Erzurum, Maraş ve Rumeli Beylerbeyiliklerinde bulunmuş, 1648 de Girit'te şehidolmuştur.
S. O. c. II, s. 134
- 8] Karaman Beylerbeyisi
H a s a n Paşa Acem Hasan Paşa, Enderunludur. Mir-i Alemlikte, Budin, Tameşvar, Halep Beylerbeyiliklerinde bulunmuştur. 1648 den sonra ölmüştür.
S. O. c. II, s. 134
- 9] Sivas Beylerbeyisi
M u s t a f a Paşa (?)
- 10] Halep Beylerbeyisi
M e h m e d Paşa (?)
- 11] Şam Beylerbeyisi
O s m a n Paşa Çiftelerli Osman Paşa, Anadolu, Halep Beylerbeyiliklerinde ve Girit'te bulunmuştur. 1647 de Girit'te ölmüştür.
S. O. c. III, s. 418
- 12] Habeş Beylerbeyisi
M u s t a f a Paşa (?)
Koçi Beye izafe edilen risaleye göre Mostarlı Nişancı Mustafa Paşa
S. O. c. IV, s. 396
- 13] Mekke Şerifi Z e y d 1631-1666 yıllarında Mekke Emîri.
S. O. c. II, s. 431
- 14] Kıbrıs Beylerbeyisi
M u s t a f a H ü s e y i n Paşa (?)
- 15] Budun Beylerbeyisi
M u s a Paşa Silâhdarlıkta, Mısır, Silistre Beylerbeyiliklerinde, Kubbe vezirliğinde, Rikâb-ı Hümayun kaymakamlığında, Kaptan Paşalıkta bulunmuştur. Eğriboz'da 1645 te bir deniz muharebesinde şehid olmuştur.
S. O. c. IV, s. 521-522
C. K. D. s. 55-56

Kemankeş Kara Mustafa Paşa İayihası

- 16] Bosna Beylerbeyisi
Ş a h i n Paşa Yeniçeri Ağalığında, Trablus Şam Beylerbeyliğinde ve Kanije valiliğinde bulunmuştur. 1644 ten sonra ölmüştür.
S. O. c. III, s. 133
- 17] Ozi Beylerbeyisi
İ b ş i r M u s t a f a Paşa Mirahurluklarda, Budin, Silistre, Rumeli, Maraş, Van, Musul, Konya, Şam, Halep, Sivas Beylerbeyiliklerinde bulunmuş, Sadırazam (? X. 1654-10. V. 1655) olmuştur. Bu vazifede iken öldürülmüştür.
S. O. c. I, s. 166
H. V. s. 99-101
K. a. c. I, s. 590
L. T. C. c. I. s. 27-28
- 18] Rumeli Beylerbeyisi
S i y a v u ş Paşa (?)
- 19] Mısır Beylerbeyisi
M e h m e d Paşa Civan Kapucubaşı. Kubbe vezirliğinde, Şam Beylerbeyliğinde, Azak ve Girit serdarlıklarında, (31. I. 1644 - 18. XII. 1645) arasında sadırazamlıkta bulunmuştur. 1646 da Girit'te ölmüştür.
S. O. c. IV, s. 161-162
H. V. s. 84-85
K. A. c. VI, s. 4198
- 20] Kubbe Veziri
H ü s e - y i n Paşa (?)
- 21] Kubbe Veziri
K e n a n Paşa Koca Kenan Paşa, Karadeniz serdarlığında, Silistre ve Erzurum Beylerbeyiliklerinde bulunmuş ve 1651 de ikinci vezir iken ölmüştür.
S. O. c. IV, s. 83
- 22] Kubbe Veziri
E y ü p Paşa Murad IV. devri Nişancılarından ve vezirlerindendir. Mısır Beylerbeyliğinde bulunmuş, 1647 de ölmüştür.
S. O. c. I, s. 449
K. A. c. V, s. 3901
- 23] Kubbe Veziri
G ü r c ü M e h m e d Paşa Şam, Diyarbekir, Erzurum, Anadolu, Maraş, Tameşvar, Kıbrıs, Budin Beylerbeyiliklerinde ve (30. X. 1651 - 19. VI. 1652) de sadırazamlıkta bulunmuştur.
S. O. c. IV, s. 176
H. V. s. 95-96
K. A. c. VI, s. 4198
- 24] Kubbe Veziri
A h m e d Paşa Sürücü Ahmed Paşa, Halep, Şam Valiliklerinde bulunmuş ve 1644 de Kubbe Veziri iken ölmüştür.
S. O. c. I, s. 214
- 25] Kubbe Veziri
M u s t a f a Paşa (?)
- 26] Kubbe Veziri
Y u s u f Paşa (?)

Türk Tarih Vesikaları

- 27] **Vezer Defterdar M e h-
m e d Paşa** Sofu Mehmed Paşa, Yeniçeri Ağalığında, Budin Beylerbeyliğinde, Kastamonu mutasarrıflığında ve Başdefterdarlıkta bulunmuştur. (8. VIII. 1648 - 21. V. 1649) arasında sadrıazamlık etmiştir. 1649 sonlarında ölmüştür.
S. O. c. IV, s. 163
H. V. s. 88-89
K. Â. c. IV, s. 2971-72
- 28] **Rumeli Defterdarı
H a s a n Efendi** Nerhçi Hasan efendi, Kemankeş Kara Mustafa Paşa'nın adamlarından olup Başmuhasebecilikte, Arpa ve Tersane Eminliklerinde bulunmuş, 1644 de Rodos'a sürülerek öldürülmüştür.
S. O. c. II, s. 134
- 29] **Anadolu Defterdarı
İ b r a h i m Efendi** (?)
- 30] **Tuna Defterdarı R ı d-
v a n Efendi** (?)
- 31] **Reisülküttap H a s a n*
Efendi** Müverrih Koca Hasan efendi, üç defa Reisülküttaplıkta bulunmuş, *Bedayi-ül-Vekayi*'i tercüme ve *Ahbar-üd-Düvel*'i telif etmiştir. 1644 de ölmüştür.
S. O. c. II, s. 134
S. R. s. 34-35
- 32] **Ruznameci H ü s e y i n
Efendi** Yeniçeri kâtipliğinde, Arpa ve Tersane Eminliklerinde, Baş defterdarlıkta, Turhan Sultan Kethüdalığında bulunmuş ve 1650 de ölmüştür.
S. O. c. III, s. 201
- 33] **Tersan Emimi S a l i h
Efendi** (18. XIII. 1645 - 18. IX. 1647) de Sadırazam olan Salih Paşa'dır. Başmuhasebecilikte, cizye muhasebeciliğinde, Mutfak, Defter ve Tersane Eminliklerinde, Kapucular Kethüdalığında, Başmirahurlukta, Yeniçeri Ağalığında da bulunmuş ve 1647 de İbrahim I. tarafından Sadırazam iken boğdurulmuştur.
S. O. c. III, s. 201
H. V. s. 85-87
K. Â. c. IV, s. 2929-30
- 34] **Kapdan-ı Derya H ü-
s e y i n Paşa** Deli Hüseyin paşa, üç defa Kaptan Paşalıkta, Mısır, Bosna, Bağdad Beylerbeyliklerinde bulunmuş, 1658 de Sadırazam olmuşsa da işe başlamadan mühür elinden alınmış 1659 da ölmüştür.
S. O. c. II, 193-94
H.K.D. s. 48-49 (Yanlış)
K. Â. c. III, s. 1957

*] Bu zatın adı S. R. da ve *Osmanlı müelliflerinde* (c. III, s. 46 - 97) Hüseyin olarak yazılıdır.

Kemankeş Kara Mustafa Paşa İyihası

- 35] Sipahi Ağası H a s a n (?)
Ağa
- 36] Silâhdar Bölükleri ağası (?)
Hacı A h m e d Ağa
- 37] Kırım Hanı B e h a - Behadır Rezmî Giray Han. 1638 - 1642 yılları arasında
d ı r G i r a y Kırım Hanlığında bulunmuştur.
S. O. c. II, s. 28-29
G. H. s. 89-93
K. Â. c. II, s. 1413
- 38] Mazul beylerden A l i (?)
Bey
- 39] Tameşvar Beylerbeyisi (?)
M e h m e d Paşa
- 40] Şam Trablus Beylerbe- (?)
yisi M e h m e d Pa-
şa
- 41] Kars Beylerbeyisi Keteağaç Mustafa Paşa.
K e t e a ğ a ç Paşa *S. O. c. IV, s. 392*
- 42] Çıldır Beylerbeyisi Küseç Sefer Paşa.
S e f e r Paşa *S. O. c. III, s. 51*
- 43] Rakka Beylerbeyisi (?)
M e h m e d Paşa
- 44] Sivas Beylerbeyisi (?)
S i y a v u ş Paşa
- 45] Maraş Beylerbeyisi (?)
D e l i Bey Paşa
- 46] Kefe Beylerbeyisi Eski Koca Yusuf Paşa (?)
Y u s u f Paşa *S. O. c. IV, s. 657*
- 47] Kastamonu Paşası (?)
H a s a n Paşa
- 48] Kerküd Paşası M e h - (?)
m e d Paşa
- 49] Başkapıcıbaşı (?)
İ s m a i l Ağa
- 50] Kapıcıbaşı (?)
A h m e d Ağa
- 51] Kapıcıbaşı (?)
S ü l e y m a n Ağa

Türk Tarih Vesikaları

- 52] Kapıcıbaşı
S e h b a z Ağa
Kapucular kethüdalığında ve Van Beylerbeyliğinde bulunmuştur. 1653 den sonra ölmüştür.
S. O. c. III, 174
- 53] Kapıcıbaşı
H ü s e y i n Ağa
Baltacılıktan yetişme, musahibe Makbule hatunun kocası ve İbrahim I. devri ileri gelenlerindendir.
S. O. c. II, s. 191
- 54] Kapıcıbaşı
K a s ı m Ağa (?)
- 55] Kapıcıbaşı Şemsi Paşa
oğlu M u s t a f a Ağa (?)
- 56] Kapıcıbaşı M ü s t e -
d a m Ağa (?)
- 57] Mazul Paşalardan
H a l i l Paşa
Mirahur - ı Evvelikte bulunmuş ve Vezir rütbesiyle Bağ-
dad'ın fetih müjdesini İstanbul'a getirmeğe memur edil-
miştir.
S. O. c. II, s. 287
- 58] Mazul Paşalardan
R ı d v a n Paşa (?)
- 59] Mazul Paşalardan
N u h Paşa (?)
- 60] Mazul Paşalardan
K a n s u Paşa (?)
- 61] Mazul Paşalardan
M e h m e d Paşa (?)
- 62] Mazul Paşalardan
İ b r a h i m Paşa (?)
- 63] Silâhtar
S i y a v u ş Ağa
Yeniçeri Ağalığında, Kaptan Paşalıkta, Kubbe vezirliğinde
Erzurum, Silistre, Tameşvar, Budin, Bosna Beylerbeyilik-
lerinde, Girit Serdarlığında ve birincisi (21. VIII. 1651-
30. X. 1651), ikincisi (5. IV. 1656 - 25. IV. 1656) tarihleri
arasında olmak üzere iki defa Sadırazamlıkta bulunmuş,
1656 da sadırazamken ölmüştür.
S. O. c. III, s. 116-117
H. K. D. s. 52-53 (Hırvat
Siyavuş Paşa ile karış-
tırılmıştır.)
H. V. s. 93-95
K. Â. c. IV, s. 2717-2718